

VZDĚLAVACÍ KNIHOVNA KATOLICKÁ.

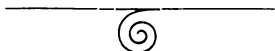

POŘÁDAJÍ:

Dr. JOS. TUMPACH. * Dr. ANT. PODLAHA.

—•• Se schválením ••—

nejd. kníž. arc. Ordinariátu v Praze ze dne 22. května 1896 čís. 4884.

SWAZEK XXV.

SWAZEK XXV.

JAK NÁBOŽENSKÉ VYZNÁNÍ PŮSOBÍ NA MRAVNOST. - -

V PRAZE 1902.

Majitel: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství
V. Kotrba.

P. J. A. KROSE T. J.

JAK NÁBOŽENSKÉ VYZNÁNÍ PŮSOBÍ NA MRAVNOST. △ △

DLE ÚDAJŮ STATISTICKÝCH.

ČESKÉ AUTORIZOVANÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE 1902.

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba.

PŘEDMLUVA.

Vyzván byv ku překladu zajímavé a poučné práce Krosovy, kterou pod názvem »Der Einfluss der Konfession auf die Sittlichkeit« vydala r. 1900 katolická nakladatelská firma Herderova ve Frýburce Br., vyhověl jsem milerád úkolu na mne vloženému, jednak aby cenný ten spis vyšel i v naší mateřštině, jednak i aby nový podán byl důkaz o blahodárném působení církve katolické. — Kristus Pán končil své památné kázání na Hoře Blahoslavenství slovy: »Pilně se varujte falešných proroků, kteří přicházejí k vám v rouše ovčím, uvnitř pak jsou vlci hltaví: Po ovoci jejich poznáte je... Takť každý strom dobrý ovoce dobré nese, zlý pak strom zlé ovoce nese.«

V naší době, kdy odevšad zaznívá heslo »Pryč od Říma«, nebude tedy na škodu, pozorovati ovoce církve katolické a ovoce protestantismu, obojí srovnati a bez předsudků, spravedlivě posouditi, které z obou těchto vyznání křesťanských rozsévá požehnání a kde dle toho i hledati pravdu. K tomu přispěti

má i tento spis. — Nalezneš-li projednány i věci choulivé, jimž nebylo možno se vyhnouti, pak čti je s tím jedině úmyslem, s jakým byly překládány: — ne ze zvědavosti, nýbrž za příčinou poznání pravdy a ještě užšího, možno-li, přimknutí se k jedině pravé církvi římsko-katolické.

Překladatel.

ÚVOD.

V poslední době se vytýkalo katolíkům při každé příležitosti, že jsou ve vědě, vzdělání, výrobnosti — zkrátka v oboru duševním i hospodářském daleko za protestanty. Ale o tom bylo již s dostatek pojednáno. Teď zase slyšíme ustavičně o mravní inferioritě katolíků. Nepřátelé katolicismu ovšem nemohou popřít, že církev katolická požívá dnes na celém světě úcty a vlivu, jako snad ještě nikdy. Ale toť prý jen něco naprosto zevnějšího, a s katolicismem prý to vlastně nikterak nesouvisí; církvi prý ve skutečnosti se nedostává vnitřní síly a schopnosti zušlechtiti lid a učiniti jej ctnostným. Na důkaz toho uvádějí hojně nemanželské porody v Rakousku i Bavořích, poukazují na veliký počet zločinů v Itálii a Francii a pod.; proti této katolické nemravnosti pak vychvalují až do nebe mravní čistotu a humanitu protestantskou.

Z útoků těch proběheme aspoň některé, a sice z poslední doby. Tak měl na př. senior Döderlein v únoru r. 1899 v Augšpurku ve schůzi evangelického svazu přednášku, v níž hleděl dokázati vyšší mravní sílu protestantismu z většího procenta nemanželských porodů vyskytujících se v Augšpurku u matek katolických.¹⁾ Za týmž účelem vyšla r. 1898 brožura:

¹⁾ Dle zprávy uveřejněné dne 8. února 1899 v čísle 39. časopisu »Augsburger Abendzeitung«.

»Katholicismus und Protestantismus als Fortschritts-
mächte« od dra. K. Feyerabenda (seš. 173. sbírky »Zeit-
fragen des christlichen Volkslebens.« ¹⁾) Spisovatel si
obral za úkol dokázati ve všelikých oborech kulturní
převahu protestantismu; mravní inferioritu katolicismu
snaží se pak dokázati na základě statistiky. Bylo by
škoda práce podrobiti tento spis důkladné kritice. Spi-
sovatel, jenž ujišťuje své čtenáře o tom, že se jedná
v aféře »Taxil-Vaughanová« o víru (str. 21.), jenž po-
užívá nevypátrání Taxilova za důkaz proti neomylnosti
papežově, a tvrdí, že byl druhdy řád jesuitský »nej-
větší výsadní obchodní společností světovou« (str. 61),
nemůže přece považován býti za muže vážně posuzují-
cího. — V jiném spisku »Die Unsittlichkeit von
Ludwig XIV. bis zur Gegenwart« (seš. 179. téže sbírky ²⁾)
jsou uvedeny »historické« důkazy o znemravňujícím
působení církve katolické. Spisovatel prof. Nathusius
z Greifswaldu jest chvalně znám v oboru sociálně-
politickém. Tím více tedy zaráží, že ani takovýto muž
se neštítí účastniti se štvání svazu evangelického proti
katolicismu. ³⁾ Zdá se nad to, že není ani dosti obe-
známen se světskými dějinami. Jeho nepatrný spisek
oplývá totiž nesprávnostmi historickými právě tak,
jako líčením povrchním a jednostranným. Dle něho
vzniká všeliká nemravnost na půdě katolické; tam,
kde jí u protestantů přece jen popříti nelze, byla prý
zanesena katolíky, ač i tu ještě vystupuje jen v mírném
a nepatrném stadiu. Naproti tomu počínají všechny
reformy v oboru mravním vždy jen u protestantův
a u nich toliko se daří. Připisovati církvi katolické
»znemravňování« (str. 17.) vyžaduje ovšem mnoho

¹⁾ Stuttgart, C. Belser 1898.

²⁾ Stuttgart 1899.

³⁾ Spis povstal z přednášky, kterou konal spisovatel při sjezdě
německých spolků pro pěstování mravnosti ve Stuttgartě. Bylo by
velice toho litovati, kdyby zneužívatí se mělo těchto konferencí,
jež mají vytčený cíl tak vznešený, ke konfessionelní polemice.
Také nemůže dozajista býti na prospěch společné práci podnik-
nuté s internacionální foederací pro potlačení nemravnosti, když
svaluje se na něm. konferencích pro pěstování mravnosti zodpo-
vědnost za mravní nepřístojnosti, ve vlastní domovině se přiháze-
jící, na cizí národ, jak to učinil prof. Nathusius ve své přednášce.

odvahy. Spisovatel sice mluví opatrně o církvi »středověké«, ale na tom mnoho nesejde, poněvadž církev katolická od svého založení Ježíšem Kristem až po naše doby je stále táž. Ještě smělejším je tvrzení, že prý »sice není nemravný kněz církvi katolické právě ideálem, ale přece jest prý jí milejším, nežli kněz ženatý« (str. 17.). Což neví pan professor bohosloví, že velká část církve katolické, t. j. sjednocená církev řecká, právě tak jako jiné sjednocené rity východní, připouští podnes kněze ženaté a manželství to pokládá se v celé církvi katolické bez rozdílu za právo-platné?! A na druhé straně, ať nám řekne p. spisovatel, kdy schválila nějaká autorita církevní nečistotu kněží?! Jestliže se našli mezi miliony kněží, kteří zastávali od dob Ježíše Krista tento svatý úřad, pohříchu i dosti mnozí, kteří tak vznešeného povolání hodnými nebyli, tož považovala církev nečistotu kněze vždy za zločin dvojnásob hanebný a trestuhodný. — Co pak se týče domnělého zlepšení mravů, jež provedla »reformace«, připouštíme a rádi uznáváme i oceňujeme, že brzy po jejím zavedení odstraněny byly veřejné domy, přes to že účelnost takového opatření až podnes od mnoha vážných politiků a přátel mravní reformy se popírá. Ale také upříti nelze, že mravní poměry po zavedení »reformace« všeobecně se zhoršily. To připouštějí i »reformátoři«. Vždyť přece naříká si Luther:¹⁾ »Toto kázání by měl každý rád poslouchati a přijati, dle něho se řídit, polepsiti se a býti zbožnějším. Ale vidíme pravý opak; svět jest čím dále, tím horší, je to sám protivný ďábel. Jak lze viděti, jsou teď lidé bezbožnější, nemilosrdnější, nemravnější a horší, nežli byli dříve za vlády papežství.« — A na jiném místě praví:²⁾ »Brzy po zavedení našeho evangelia nastalo strašlivé vzbouření, v církvi povstal rozkol a sekty, veta byla po po-

¹⁾ Sämtliche Werke. Vydal J. G. Plochmann a J. A. Irmscher I. (Erlangen 1826—1868), 89.

²⁾ Sämtliche Werke. Vydal J. G. Walch V. 114. — Celou řadu podobných výroků nalézt lze u Döllingera, Die Reformation I. (Rezno 1846), 285—313.

čestnosti a kázni, každý chtěl býti volným jako pták, dělati, co se mu zlíbí, jakoby zrušeny byly všechny zákony, všeliké právo i pořádek — což bohužel jest až příliš pravda. Jestli nevázanost, která zavládla za našich dnů v každém stavu, se všemožnými neřestmi, hříchy a hanebnostmi, mnohem větší nežli byla dříve, poněvadž lid, a zvláště lid obyčejný, přece aspoň trochu byl držen ve strachu a na uzdě; nyní však žije jako bezuzdný kůň, a dělá vše, co se mu zlíbí, bez všelikého studu.* — A tak tomu bylo nejenom v Německu, ale i v zemích ostatních. O následcích zavedení reformace v Dánsku praví professor Troels Lund, jeden z nejznámějších novějších dánských dějepisců: ¹⁾ »Ačkoliv na počátku století mravnost katolického kněžstva klesala, přivodila reformace v tomto ohledě poměry ještě horší. Duchovenstvo lutheránské kleslo ve století XVI. svou nemravní prostopášností níže, nežli katolické, po kterém následovalo.* ²⁾ — Jestliže tedy vládly poměry tak neblahé u lutheránských duchovních, jak asi mravným byl teprve lid, jimi vedený?! — Ostatně není teď naším úkolem pouštět se do výkladů historických. Spíše chceme zkoumati — dovolávajíce se skutečných událostí, — co je pravdy na domnělé mravní inferioritě katolíků.

Katolík jest ovšem již předem jist, že mravnost u jeho souvěrců, — pokud jsou jimi doopravdy a ne pouze dle jména — musí býti vyšší nežli u jinověrců; dle zásad náboženství katolického a používání prostředků, jež skýtá církev ku dosažení milosti, nemůže s takovým účinkem se minouti. Nepostačí však, abychom o tom byli přesvědčeni sami; jest na nás úsudek náš také odůvodniti a dokázati, že je správným. A k tomu přispěti má tento spis. Ač stručný to jen přehled, jež hodláme podati svým čtenářům, přece postačí, by mohli sami posouditi, jak správným jest tvrzení našich odpůrců.

Dříve nežli přikročíme ku vlastnímu pojednání,

¹⁾ Danmarks og Norges Historie XII. (Kodaň, Gyldendal 1895) str. 312.

²⁾ Přeloženo z dánského originálu.

jest nám zodpověděti ještě jednu otázku, co totiž rozumíme slovem »mravnost«. Nazýváme pak dle obecného mínění mravným takové jednání lidské, které se srovnává s křesťanským mravním zákonem; skutek, jenž zákonu tomu se příčí, sluje nemravným. Jsou tedy nemravnými netoliko skutky proti šestému přikázání — ač především tyto bývají za takové považovány, ale i všechny ostatní zločiny a přečiny, zkrátka všeliké přestoupení přikázání Božích. Význam mravnosti je tedy dosti obsáhlý; označujeť netoliko stránku pozitivní, t. j. skutky, které se zákonem mravním se srovnávají, ale i stránku negativní, totiž přestoupení téhož zákona. Kdo tedy chce učiniti si úplný obraz o mravním stavu toho kterého národa, musí hleděti k obojí stránce. Ano, my dokonce s profesorem Gutberletem ¹⁾ soudíme, že jest mravnost pozitivní, skutečná, lepším důkazem, nežli počet provinění proti zákonu mravnímu. Úřední šetření o této části statistiky morální jsou však ještě tak řídká a přípravné práce v té míře nedostatečné, že by pojednání veskrze spolehlivé a důkladné vyžadovalo dlouholetého, neúmorného studia. Existuje sice o tomto předmětu celá řada velice cenných menších prací;²⁾ ale důkladné, přehledné dílo, pokud nám známo, dosud nevyšlo. Ostatně není zapotřebí dokazovati tomu, kdo nestranně sleduje nynější poměry a zvláště v dějinách se vyzná, že co do praktické nábožnosti, účinné lásky k bližnímu a jiných pozitivních účinků mravnosti katolíci alespoň nejsou za protestanty. Rozličný názor obou vyznání o učení týkajícím se dobrých skutků přirozeně musí zjednatí katolíkům v ohledě tomto přednost. ³⁾

¹⁾ Die Willensfreiheit und ihre Gegner (Fulda 1893) str. 63.

²⁾ Na př.: Die sociale Befähigung der Kirche od J. Pesche z Tov. Jež., 2. vydání, Berlín 1899; Wohltätigkeitsanstalten der christl. Barmherzigkeit in Wien, od téhož spisovatele, Freiburg 1891; Geschichte der kirchlichen Armenpflege od dra. G. Ratzingera, 2. vydání Freiburg 1884. Mnoho užitečného lze se dočísti také ve »Winfried oder das sociale Wirken der Kirche« od L. z Hammersteinů z Tov. Jež., Trevír 1889.

³⁾ Srov. Walter, Socialpolitik und Moral (Freiburg) 1899, Str. 217 atd.

Omezujeme se tudíž na negativní stránku statistiky morální, na ony známky nemravnosti, které v lidském životě společenském se jeví. Nejdůležitějšími z nich zajisté jsou: nemanželské porody se zjevy je doprovázejícími, přestoupení trestních zákonů, sebevraždy a rozvody. A o jednotlivých těchto známkách nemravnosti nyní blíže pojednáme.

PRVNÍ ODDÍL.

Jak působí náboženské vyznání na nemanželské porody a na zjevy je doprovázející.

Část první.

Počet nemanželských porodů ve státech evropských a jich význam pro morální statistiku.

Nemanželské porody zasluhují už pro svou hojnost zvláštní pozornosti. V říši německé přichází každoročně na svět průměrně 170.000—180.000 nemanželských dětí; v celé Evropě dle Oettingena ¹⁾ 700.000. (Dle našeho výpočtu dosáhl již počet nemanželských porodů v celé Evropě, nečítajíc v to Řecko a Turecko, počátkem let devadesátých výše 820.000—830.000.) Mimo to se jedná o zjev, který má veliký význam na posuzování mravnosti. Sebevražda totiž bývá přece jen někdy spáchána v pomatenosti mysli, takže nelze vždy utvořit si správný úsudek o mravní vině. Od přestupování pak trestních zákonů neodstrašuje ani tak nemravnost skutku samotného, jako spíše bázeň před trestající rukou pozemského soudce; moment zajisté ne právě ethický. Také klesá zhusta vina delin-

¹⁾ Moralstatistik (3. vydání, Erlangy 1882) str. 296.

kventova až na nejmenší míru, uvažuje-li se jeho hmotná nouze, přenáhlení anebo nehoda. Za to asi přihodí se stěží nemanželský porod, aby aspoň na jedné straně nebylo těžkého hříchu; povětšinou předpokládá hříchy četné, déle již trvajících hříšnou známost. Najde-li se však u jednotlivých tříd mravní cit v té míře otupělý, že se nepovažuje pohlavní obcování mimo manželství za těžké provinění proti mravnosti, pak ovšem dlužno v případech jednotlivých vinu poněkud omluviti, ale úsudek o mravnosti veškerého obyvatelstva vyzní za to nevyhnutelně tím nepříznivěji. Nemanželské porody zdají se tudíž býti nejlepším zkušebním kamenem pro vliv náboženství na mravnost jeho vyznavačů. Vždyť pravil Kristus Pán: »Po ovoci jejich poznáte je.« (Mat. VII. 20.) Stoupenci pravého náboženství musí tedy vyznamenávat se před jinověrci větší čistotou mravů. Nahlédneme-li však do výkazu nemanželských porodů (výkaz I.), bude na nás působiti první dojem velmi trapný.

VYKAZ I.

Dle Bodiových »Confronti internazionali« ¹⁾ bylo ze sta živě zrozených dětí — nemanželských:

	1865—69	1876—80	1887—91
v Itálii	5·33	7·21	7·30
ve Francii	7 60	7·17	8·41
v Anglii s Walesem	5·96	4·75	4·52
ve Skotsku	9 92	8·49	7·93
v Irsku	3 26	2·40	2·78
v říši německé	—	8·67	9·23 ²⁾
Prusko	8·14	7·53	7·81
Bavory	20·59	12·86	14·01
Sasko	14·52	12·44	12·45

¹⁾ Citujeme dle spisu Mayrova »Statistik und Gesellschaftslehre II.« (Freiburg a Lipsko 1897) 197.

²⁾ 1886—90.

	1865—69	1876 80	1887—91
Württembergsko	14·57	8·31	10·03
v Rakousku	14·52	13·84	14·67
v Uhersku	7·66	7·54	8·61
ve Švýcarsku	—	4·70	4·63 ¹⁾
v Belgii	7·05	7·38	8·75
v Nizozemí	3·69	3·14	3·20
ve Švédsku	9·75	9·96	10·23
v Norvéžsku	8·13	8·39	7·33
v Dánsku	11·21	10·09	9·43 ¹⁾
ve Španělsku	5·54	4·56	— ²⁾
v Portugalsku	—	—	12·21 ³⁾
v Řecku	1·23	1·19	—
v Rumunsku	—	4·81	5·75 ³⁾
v Srbsku	0·37	0·65	1·00 ¹⁾
v evrop. Rusku	—	—	— ⁴⁾
ve Finsku	7·11	2·84	6·42

Nejhorší poměr se jeví tedy v katolickém Rakousku, v němž připadá na sto živě narozených dětí 14·67 nemanželských. Druhé místo zaujímá katolické Bavorsko se 14·01 proc.; teprve na třetím místě je stát protestantský, totiž Sasko se 12·45 proc., k němuž se druží katolické Portugalsko se 12·21 proc. Anglie, skorem zcela protestantská, čítá jen 4·52 proc., Nizozemí pouze 3·20 proc. nemanželských porodů. Ze zemí katolických čítá jen Španělsko — jinak tolik haněné — 4·70 proc. a Irsko 2·78 proc. Nejpriznivěji znějí čísla ve státech řeckých nesjednocených Srbsku a Řecku, kde připadá na sto živě zrozených dětí průměrně toliko asi jedno nemanželské. Toť ovšem na pohled výsledek ohromující. Připomeneme-li k tomu, že předčil Mni-

¹⁾ 1887—89.

²⁾ Dle Telesfora Aranzadiho (Interpretación de la nupcialdad y natalidad en España) obnášela kvota nemanželských ve Španělsku od r. 1886 až 1892 4·7 proc.

³⁾ 1886—90.

⁴⁾ V Rusku obnáší kvota nemanželských průměrně 2·8 až 3 proc. Viz »Bevölkerungsstatistik« od Lexise, Handwörterbuch d. Staatswissenschaften. 1. Suppl.-Bd. Jena 1895.

chov roku 1890 se svými 31·61 proc. všechna ostatní větší města v Německu, dokonce i vykřičená města Berlín a Hamburk, skorem o 20 proc., že dosahuje počet nemanželských porodů v Korutanech 40 proc., v jednotlivých pak okres. hejtmanstvích štyrských přes 50 proc. a ve Štýrském Hradci dokonce přes 60 proc., uvážíme-li to vše, zdá se nám, že výrok božského Spasitele na národech katolických se nesplnil. A přece jsme se ani dost málo nerozmýšleli, uvéstí ona památná slova Písma sv., a všechny důsledky z nich plynoucí proti výpočtům statistickým také obhájíme.

Především nutno podotknouti, že počet nemanželských porodů není ještě sám o sobě důkazem vyššího či nižšího stupně nemravnosti nějaké země. Professor Mayr, bez odporu jeden z nejznamenitějších statistiků naší doby, praví: ¹⁾ »Nemanželské porody nemohou býti nikterak — samy o sobě — měřítkem mravnosti.« Téhož náhledu jsou i ostatní znamenití statistikové, kteří se zabývali touto otázkou.²⁾ Srovnávati navzájem zjevy různých národů, lišících se naprosto poměry kulturními, zákonodárnými a socialními, přece nelze. Později ukážeme na několika případech, že poměr ten se jeví ve světle zcela jiném, jestliže srovnáme navzájem země katolické s protestantskými, v nichž panují tytéž podmínky existenční. Dříve však upozorníme ještě na jiné okolnosti, kterých nesmí býti opomenuto, chceme-li utvořiti sobě z čísel úřední statistiky úsudek o mravnosti.

Nehledíc k zákonodárství a socialním poměrům, o jichž vlivu promluvíme ještě podrobněji, jsou přede-

¹⁾ Gesetzmässigkeit im Gesellschaftsleben (Mnichov 1877) str. 256. Také ve svém posledním velkém díle »Statistik und Gesellschaftslehre« (II, 195) zastává spisovatel též názor.

²⁾ Wappäus, Handbuch der allgemeinen Geographie und Statistik I. (Lipsko 1853), 215. Engel, Das Königreich Sachsen in statistischer und staatswissenschaftlicher Beziehung I. (Drážďany 1853), 75. Oettingen, Moralstatistik str. 289. Neumann Uneheliche Geburten, v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften«. 1 Suppl.-Bd. Jena 1895. Koefoed og Westergaard, Grundrids af Danmarks Statistik (Kodaň 1898) str. 26, 27.

všim čtyři okolnosti, které mají velký význam ohledně vyššího nebo nižšího počtu nemanželských porodů, totiž: umělé zamezování početí, vypuzování plodu, prostitute a legitimace.

Č á s t d r u h á .

Ztenčení počtu nemanželských porodů užíváním prostředků nemravných.

Zamezení početí nedá se ovšem statisticky dokázati. Avšak z hromadné spotřeby jistých předmětů, jakož i z nestoudnosti, s jakou doporučejí se ke koupi v novinách, obchodech a holírnách, dá se přece jen posouditi, jak velice je tento hanebný zlořád rozšířen. Vždyť už mnozí ani se nestydí, užívání takových prostředků ve spisech lidových obhajovati, ba i doporučeti. Slyšme, co píše jistý švédský univ. professor, který si obral za úkol právě tyto smutné zjevy odhalovati a proti nim bojovati.¹⁾ »O ten či onen důvod se opírajíce, vynasnažili se v posledních letech jak muži tak ženy zmíněné ochranné prostředky v lidových spisech uváděti ve známost. Sem náleží na př. Charles Brandlaugh, známý člen anglické sněmovny, Mrs. Annie Besant, od A. C. Lefflerra do skandinávských kruhů čtenářských uvedená a vřele doporučená choť pastora, jakož i Lic. fil. Knut Wicksell, jenž dělal propagandu pro svou ideu mnohými menšími spisy a přednáškami. Sem náleží dále anonymní spisovatel a překladatel knihy Samhällstärans grunlag (Základní pravidla společenského života) . . ., částečně také Angličan Henry Arthur Albutt, jenž dal přeložiti a vytisknouti v Londýně práci pod názvem 'Příruční kniha pro hospodyně' (das Handbuch der Hausfrau), knihu

¹⁾ Dr. med. Sevet Ribbing: Die sexuelle Hygiene und ihre ethischen Konsequenzen. Ze švédského přel. Dr. O. Reiher (3. vyd. Lipsko 1891) str. 100, 101.

to, ve které se pojednává a doporučuje užívání prae-ventivních prostředků. Při tom se jeví spisovatel dosti naivním, neboť prohlašuje, že jest jeho kniha určena toliko pro ženy vdané, a ne, aby ji četly osoby ne-řestné.* — Vykazují-li tedy některá moderní veliká města přes svou pověstnou nemravnost přece jen po-měrně nepatrný počet dětí nemanželských, musíme z toho souditi na umělé překázení plodnosti. Proto tvrdí právem P. z Hammersteinů: ¹⁾ »Procento ne-manželských porodů je dvojsečným mečem. Jedná-li se o lid prostý, venkovský, pak jest nepatrný jich počet známkou příznivou. Tak bylo dozajista pro jednu katolickou vesnici v Tyrolsku nadmíru stkvělým vy-svědčením, že se tam nenarodilo během asi 50 let ani jedno nemanželské dítě. Jinak tomu ovšem ve městech velkých. Tam bývá malý počet nemanželských porodů častokráte známkou největší mravní zvrhlosti. Kdybychom tedy našli ona 4 proc. místo v Londýně někde v Pomořanech, byla by pro zemi tu znamením relativně dobrým; ale pro Londýn, kde je tato číslice dokonce ještě o 2 proc. nižší, nežli v celé Anglii (tedy na první pohled příznivější), jsou ona 4 proc. naopak důkazem, že tam dostoupila mravní hniloba výše hrozná.* — Tvrzení naše není ledabylým. Strašná od-halení v »Pall Mall Gazette« z r. 1885 o obchodě, který se provozuje v Londýně s nevinnými dívkami a dětmi, nadobro zničila nimbus počestnosti, jenž nad anglo-sasko-protestantskou metropolí zářil nezasvě-cencům vzhledem k malému počtu nemanželských porodů. Také právě jmenovaný dr. Ribbing ²⁾ konsta-tuje hroznou znemravenlost v hlavním městě angli-ckém, an píše: »Já si zajisté velice vážím národa anglického; nejsem nikterak velebitelem mravů paříž-ských anebo brusselských; také se nepouštím do otázky, které z těchto tří měst jest asi mravnějším; prosím jen, abych směl připomenouti, co veřejně a dosti často prohlásili angličtí vlastenci, totiž, že není na pevnině města, v němž byli by mladíci v té míře

¹⁾ Konfession und Sittlichkeit (Trevír 1893) str. 13.

²⁾ Loco cit. str. 177.

vydání v pokušení pádu, jako právě v Londýně. Dále chci připomenouti těm, kdož navštívili Londýn, nescetný dav padlých ženštin, které se toulají u večer po ulicích, a prostředky více méně pustými snaží se přivábiti kolemjdoucí muže atd. — Až budeme mluvit o prostituci, vrátíme se ještě k londýnským poměrům. — Možno však všeobecně říci: čím raffinovanější jest neřest, tím větší i obratnost, přirozené následky nemravnosti zameziti. A ačkoliv zdáti se bude neuvěřitelným, co právě řekneme, přece jest v jistém smyslu pravda, že jest vysoké číslo nemanželských porodů v našich moderních velkých městech ještě dosti »dobrým znamením«; alespoň dokazuje, že tu nezavládl dosud nejhorší druh zkaženosti.

Co se týče vypuzování plodu, nebylo by správně, utvořiti si úsudek na základě skrovného počtu osob pro zločin ten soudně potrestaných. V celé německé říši ¹⁾ bylo r. 1892 odsouzeno 330 osob pro vypuzení plodu; z toho připadlo jenom na Berlín 48. Rozumí se samo sebou, že tato čísllice ani zdálí se nepřibližuje skutečnému počtu osob, neřesti té hovících. I Dr. Neumann, důkladný znalec poměrů berlínských, podotýká, ²⁾ že 116 udání, týkajících se vypuzení plodu r. 1890 v Berlíně, nikterak nemohou označiti, mnoho-li zločinů těch bylo tam ve skutečnosti spácháno. Vždyť tolik jest prostředků k jich zatajení, že jim může policie jenom v nejřidším případě přijíti na stopu. Ovšem tu a tam se přece zločin ten náhodou odhalí a sensační processy, které pak následují, vrhají aspoň trochu světla na děsné rozšíření této neřesti. Tak nalezeny byly na př. v Berlíně r. 1868 dle pamětního spisu, ³⁾ podaného říšskému sněmu od ústřed-

¹⁾ Lindenber g, Ergebnisse d. Kriminalstatistik, v Hildebrandových »Jahrbücher für Nationalökonomie u. Statistik«. Dritte Folge VIII. (Jena 1894), 718 atd.

²⁾ Neumann, »Die unehelichen Kinder in Berlin und ihr Schutz«; uveřejněno v »Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik« VII. (Jena 1894), 528.

³⁾ Die öffentliche Sittenlosigkeit mit besonderer Beziehung auf Berlin, Hamburg und die anderen grösseren Städte des nördlichen und mittleren Deutschlands. Berlín 1869.

ního výboru pro vnitřní missie, 54 dětské mrtvoly ve stokách, záchodech, na půdě mezi trámy atd.; pamětní spis pak podotýká (na str. 19), že těch 54 jest najisto jenom částí všech mrtvol dětských, které byly odstraněny. V Holštýnsku bylo dodáno — dle téhož pamětního spisu (str. 27) během 10 dnů z venkovských okresů do Glückstadtu 5 vražednic dítek; ze zatčených tam žen byla skorem třetina vražednicemi dítek. — V Hamburku bylo kdysi obžalováno při jediném processu více než 100 žen pro vyhánění plodu,¹⁾ a v nejnovější době (r. 1895) byla v Berlíně zatčena kuplířka, obžalovaná, že měla po sobě ve službě 200 dívek a žen z venkova, které pak vyháněly plod opět jiným.²⁾

Výše v pravdě hrozná dostoupila tato neřest ve Spojených Státech severoamerických. Z nesčetných dokladů volíme jen některé nejvýznačnější. Dr. H. S. Pomeroy praví:³⁾ »Jsem o tom přesvědčen, že zamezování a hubení lidského plodu jest par excellence hříchem americkým; a nebude-li mu učiněna přítrž, bude dříve nebo později naší zkázou . . . Bylo by as těžko naléztí na venkově statek anebo ulici ve městě, kde by nebyla bývala zničena děcka před svým narozením právě od těch osob, které určeny byly zákonem božským i lidským k jich výchově a ošetřování.« — Podobně mluvil Dr. N. Allen⁴⁾ na jednom kongresse, odbývaném v Bostoně: »Zvyk vyháněti plod,« praví, »není na celém světě tak rozšířen, jako právě ve Spojených Státech, a neomezuje se snad na odstranění následků jen pro případ poklesku; setkáváme se s ním ve všech třídách, vznešených i prostých, bohatých i chudých, u osob nevzdělaných právě tak jako u nejvyšší intelligence, i u osob na pohled nábožných.« Jenom ve státech novoanglických ztenčil se z tohoto důvodu počet porodů — dle dra. Allena — o mnoho

¹⁾ Oettingen (loco cit.) str. 264, poznámka 2.

²⁾ C. Wagner, Die Sittlichkeit auf dem Lande (4. vydání, Lipsko 1896) str. 51.

³⁾ Ribbing (l. c.) str. 113.

⁴⁾ Oettingen (l. c.) str. 268.

tisíc. Rovněž H. R. Storer a Franklin Fiske Head označují vyhánění dětí (předčasně ze života mateřského) za »specificky americký národní zločin«, který není nikde v míře takové rozšířen. Oettingen, z něhož jsme přinesli poslední dva citáty, k tomu poznamenává: ¹⁾ »Budiž tu připomenuto, že pouhé nahlédnutí do inserátů některého většího listu ²⁾ skýtá dostatečný důkaz i pro nejsmělejší tvrzení Dra. Allena. V každém z nich ohlašuje se na tucty lékařů s jich »neklamnými, bezbolestnými, všeliké nebezpečí vylučujícími prostředky k odstranění všech překážek pravidelné menstruace, ať už povstaly z jakékoli příčiny.« Statisíce tolarů vydá se každoročně za podobné inseráty, a přirozeně musí býti i výdělek z tohoto pekelného obchodu rovněž přiměřeným.«

Co jsme až dosud uvedli, jsou však přece jenom jednotlivá znamení, naznačující, že a jak jest ve skutečnosti rozšířeno vyhánění plodu. Statistický přehled je tu ovšem naprosto nemožným, jak plyne z věci samé. Ale v tom aspoň dá nám každý nepředpojatý za pravdu, že země, ve kterých tato neřest řádí, snadno honositi se pak mohou menším počtem porodů nemanželských.

Část třetí.

Ztenčení počtu nemanželských porodů následkem prostituce.

Tak jako u zjevův, o kterých jsme právě mluvili, nedostává se i vzhledem k prostituci dostatečného a spolehlivého statistického materiálu. Výkazy o počtu

¹⁾ Oettingen (l. c.) str. 268.

²⁾ Gaillard Tomáš, americký lékař, napočítal v jednom čísle nejrozšířenějšího a nejoblíbenějšího listu New-Yorského 15 takových annoncí. Srv. Ribbing (l. cit.) str. 112. Dalších dokladů pro to, jak hrozně rozšířeno jest ve Spojených Státech vyhánění plodu, naléztí lze u Jannet-Kämpfe, »Die Vereinigten Staaten in der Gegenwart« (Frýburk 1893) str. 280 násl.

prostitutek ve větších městech ovšem existují. Tak na př. udává Hausner ve své »Vergleichende Statistik von Europa« (»Srovnávací statistika v Evropě«) (I. 179) přehled (výkaz II.) prostituce ve 33 evrop. městech.

VÝKAZ II.

Jedna prostituovaná ženština připadala v

1. Hamburku	na	48	obyvatelů
2. Berlíně	»	62	»
3. Londýně	»	91	»
4. Pešti	»	103	»
5. Liverpoolu	»	129	»
6. Amsterodamu	»	153	»
7. Brestu	»	157	»
8. Vídni	»	159	»
9. Rotterdamu	»	171	»
10. Antverpách	»	185	»
11. Palermu	»	186	»
12. Florencii	»	188	»
13. Dublinu	»	190	»
14. Edinburce	»	198	»
15. Neapoli	»	208	»
16. Mnichově	»	220	»
17. Turině	»	232	»
18. Drážďanech	»	236	»
19. Madridu	»	240	»
20. Lvově	»	241	»
21. Paříži ¹⁾	»	247	»
22. Haagu	»	248	»
23. Miláně	»	248	»
24. Brusselu	»	275	»
25. Marseillu	»	283	»
26. Římě	»	288	»
27. Strassburce	»	302	»
28. Bordeauxu	»	312	»
29. Nantesu	»	409	»

¹⁾ Tato číslice jest zřejmě příliš nízká, jak tomu nasvědčuje také nejnovější číslo, které uvádíme později.

30. Janově	na 410 obyvatelů
31. Lyoně	» 422 »
32. Manchesteru	» 489 »
33. Bologni	» 590 »

Dle posledních sdělení ¹⁾ žije nyní ve Vídni asi 25.000, v Paříži 40.000 a v Londýně 60.000 prostitutek. V Berlíně dlužno počítati dle nejnovějších a spolehlivých zpráv nejméně 50.000 prostituovaných. Tuto číslici má berlín. pastor Keller, ²⁾ gen. tajemník německých spolků pro pěstování mravnosti, za pravdě nejpodobnější, a celá řada kompetentních posuzovatelů ³⁾ vyjádřila se v témž smyslu. Pastor Hagenau ⁴⁾ dokonce ujišťuje, že jeden vyšší policejní úředník, který již přes deset let jest v tomto oboru činným, čítá v Berlíně až na 100.000 prostitutek. V celé říši německé dosahuje počet prostituovaných, dle svědectví řečených pastorů Kellera, Hagenau a Schultze, výše 200.000. — Všechny tyto údaje opírají se většinou o výpočty policejních orgánů dotyčných měst a proto vydávají přece jen jakési svědectví o rozšíření prostituce, byť bychom nemohli jich použiti, jak bylo podotknuto, k utvoření úsudku zcela správného. Nutno tedy k nim přihlížeti při morálně statistickém přirovnávání vždy jen velice opatrně.

Tolik jest však jisto, že jest prostituce v Anglii nadmíru rozšířena. Oettingen ⁵⁾ se dovolává svědectví obou Angličanů, Ryana a Talbota, dle nichž přichází v Anglii ve stavech nižších již na tři počestné dívky

¹⁾ Viz článek »Prostitution« v Meyerově »Konversationslexikon«, 5. vyd. 1896.

²⁾ Oberbreyer, »Die Leipziger Sittlichkeitsbewegung« (Lipsko 1892) str. 6.

³⁾ P. Niemann v »Reichsbote« č. 249 ze dne 24. října roku 1889. — P. Schultze ve Zhořelci tamtéž v čís. 137 ze dne 15. června 1892. — P. Hagenau tamtéž 8. května 1896. Dr. Korn v »Korrespondenzblatt zur Bekämpfung der öffentlichen Sittenlosigkeit« č. 5 ze dne 15. května 1898. C. Wagner, l. cit. str. 16.

⁴⁾ »Reichsbote« ze dne 8. května 1896.

⁵⁾ Loco cit. str. 197.

jedna zkažená, v celku pak na 7 osob pohlaví ženského jedna prostituovaná. Počet konstatovaných bordellů (»hells« a »brothels«) obnášel v Londýně dle téhož spisovatele více než 5000; v Liverpoolu jich bylo 770, v Manchesteru 322, v Glasgowě 204, v Edinburce 203 atd. Jaký div, že i počet stížených příjicí (syfilis) jest v Anglii ohromný; Lord Holland¹⁾ čítal takto nemocných kolem 1,652.000. Z anglických vojnů²⁾ bylo 81 proc. ročně v ošetřování pro tuto hanebnou nemoc. »Jen Hamburk,« podotýká Oettingen dále, »možno srovnati na pevnině s Londýnem. Tam totiž bylo v roce 1860 ze 34.207 žen ve věku 15—40 let 3759 veřejných nevěstek, takže každá devátá mladší žena byla prostitutkou.« — Ostatně se nám zdá, že možno na základě svrchu uvedených dat srovnati s Londýnem i Berlín. K tomu lze ještě připojiti, že byly zatčeny v Berlíně r. 1896 dle úřední policejní zprávy³⁾ 26.254 ženštiny, a to: 23.014 pro darebné, lehké potulování se, 412 pro nedostavení se ku prohlídce, 1504 pro přebývání u kuplířek, 1324 pro podezření z příjice (syfilis).⁴⁾ Z těchto 26.254 osob bylo dodáno úřadům soudním ku potrestání 20.351, kdežto 2515 bylo pro syfilis odvedeno do nemocnic. Úhrnný počet osob, žijících v Berlíně ze smilstva, čítají v to kuplíře i kuplířky, udává výše zmíněný pastor Niemann⁵⁾ na 100.000. Přičteme-li k tomu přiměřený počet mužů, jichž třeba k vydržování tak obrovského množství prostitutek,⁶⁾ můžeme pak snadno si představit, v jaké

¹⁾ Ribbing l. cit. str. 175.

²⁾ Tamtéž str. 152.

³⁾ »Korrespondenzblatt zur Bekämpfung der öffentlichen Sittenlosigkeit« č. 12 ze dne 15. prosince 1897.

⁴⁾ Zajímavé jest, srovnati s těmito daty odpovídající jim čísla za Vídeň, kteréžto město jest pro velký počet nemanželských porodů rozhlášeno jakožto velice nemravné. Tam bylo zadrženo v letech 1877—1880 průměrně asi 4000 žen ročně. Bohužel nemáme po ruce pro Vídeň novějších čísel. K srovnání můžeme však uvést poměrná čísla za Berlín v letech 1875—1879. Průměrná čísla zadržených ženštin obnášela tenkrát 14.519, tedy více nežli třikrát tolik jako ve Vídni. Zapsaných nevěstek bylo v Berlíně (1880) 3033, ve Vídni (1877—1879) průměrně 1400.

⁵⁾ »Reichsbote« č. 249 ze dne 24. října 1889.

⁶⁾ Wagner (loco cit. str. 16) je toho mínění, že dlužno počítati na jednotlivé prostitutky 4—5 neřestných mužů.

míře jest tato neřest v Berlíně rozšířena. Jako v Anglii, je tedy i v Berlíně ohromný počet stížených příjicí (syfilis). Dle právě jmenovaného, hodnověrného znalce bylo přijato pro tuto nemoc za jediný rok do Charité 7000 mužů a 4000 ženštin; rozumí se samo sebou, že je to jen malá částka těch, kdož v ni upadli. Dr. Korn ¹⁾ ubezpečuje, že trpí anebo trpělo příjicí (syfilis) z obyvatelstva berlínského 50 proc.

Co mohou teď dokázati vzhledem k tomu, co jsme dosud pravili, poměrně nízké cifry nemanželských porodů v Londýně, Berlíně a Hamburku?! Neboť, že má velký počet prostituovaných nevyhnutelně za následek zmenšení počtu nemanželských porodů, rozumí se samo sebou. Při pohlavním obcování nemají přirozeně prostitutky v úmyslu zploditi děti. Mimo to bývají na tak nízkém stupni mravnosti, že nebudou váhati použití prostředků profylaktických, po případě zbaviti se i následků početí, kdyby snad bylo přece nadešlo. Dr. Neumann²⁾ uvádí na doklad slova přednosty městského oddělení berlínského pro pohlavně nemocné, že totiž ze 439 prostitutek porodily jen 32 živé děti; a dodává, že opěťované zkoumání v rozmanitých dobách opravňuje k náhledu, dle něhož se najde velice málo nemanželských dětí, jejichž matky byly prostitutkami.

Jaké ohromné výše dosáhla by však číslice nemanželských porodů v Londýně, Berlíně a Hamburku, kdyby každé pohlavní obcování mimo lože manželské (s prostitutkami) mělo míti své přirozené následky.

Při tom dlužno také uvážiti, že velký počet osob prostituovaných předpokládá daleko větší mravní zvrhlost, nežli vysoké procento nemanželských porodů. P. z Hammersteinů píše:³⁾ »Prostituce jest proto tak smutnou známkou mravní zvrhlosti, poněvadž jedno jediné číslo v listině prostituovaných označuje sta, ba tisíce zločinův, ano, naprosto zločinné

¹⁾ »Korrespondenzblatt zur Bekämpfung der öffentlichen Sittenlosigkeit« č. 5 ze dne 15. května 1898.

²⁾ Loco cit. str. 519.

³⁾ »Winfried oder das soziale Wirken der Kirche« str. 193.

životní povolání; a proto (jak praví na jiném místě),¹⁾ »jedna číslice v této statistice neřesti a hříšného života vyváží snad sta číslic ve statistikách nemanželských porodů.«

Část čtvrtá.

Rozdíl mezi počtem nemanželsky zrozených
a nemanželsky zplozených.

Dle toho, co bylo dosud řečeno, přisvědčí zajisté každý svrchu uvedeným statistikům, totiž že nemůže býti počet nemanželských porodů sám o sobě měřítkem mravnosti, zvláště jedná-li se o velká města aneb o obyvatelstvo průmyslné, seznámené s temnými stránkami moderní hyperkultury. K tomu však přistupuje ještě jedna okolnost, které věnovalo se až do nejnovější doby vlastně jen málo pozornosti, a která přece zdá se býti s to, aby přivedila úplnou změnu v obvyklé dosud metodě morálně statistického zkoumání. — Dr. Schneider²⁾ v Drážďanech učinil před několika lety pokus, stanoviti z úředních číselných přehledů, ve kterém měsíci po uzavření sňatku narodilo se první dítě. Při tom dospěl k tomu překvapujícímu výsledku, že z 10.414 drážďanských prvorozeňat přišlo na svět během prvních 7 měsíců 4048 neboli 39 proc. (a to velká většina z nich během prvních 5 měsíců), takže počata byla ještě před uzavřením sňatku. K témuž resultátu dospěli statistikové Rubin a Westergaard,³⁾ kteří konstatovali, že z 999 prvorozeňat, jež vzali v úvahu, narodilo se 389 v prvních sedmi měsících. Geissler⁴⁾ dokonce shledal při pozorování několika-

¹⁾ Konfession und Sittlichkeit« str. 10.

²⁾ Ueber voreheliche Schwängerung v »Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik«, dritte Folge X. 554 násl.

³⁾ Aegteskabsstatistik paa Grundlag af den sociale Lagdeling (Kodaň 1890) str. 115.

⁴⁾ Výsledky tohoto pozorování jsou uveřejněny ve zmíněném již pojednání dra. Schneidra (str. 555).

dětných porodů v království saském 45 proc., které předpokládaly početí před uzavřením sňatku. Nad to byla beze vší pochyby mezi těmi 11·2 proc., mezi osmým a devátým měsícem dle Schneiderova výpočtu narozených, ještě značná částka nemanželsky zplozených. Nesmíme však se domnívati, jakoby zjev ten se vyskytval pouze v několika velkých městech, anebo byl omezen na krajinu těsně ohraničenou. R. 1895 vyšel nákladem německých spolků pro pěstování mravnosti častěji od nás již citovaný spis kazatele C. Wagnera o mravnosti na venkově, z něhož se dovídáme, že jest u nižších tříd protestantského venkovského obyvatelstva německého pohlavní obcování před uzavřením sňatku všeobecným zvykem. Spisovatel sice se proti tomu ohrazuje, aby nebyla jeho sdělení generalisována; avšak uvedené zprávy ze všech částí pruské monarchie, z král. saského, z Durynska, sev. Hessenska, Horních Frank atd. nás opravňují k tomu mínění, že Wagnerovo líčení mravních poměrů hodí se s nějakými změnami pro většinu pruských obcí venkovských. Někteří jeho spolubratři mu sice dopsali, že jsou v jejich osadách poměry lepší; ale obyčejně zní refrain: »Pohříchu přistupují jen v nejvzácnějších případech k oltáři snoubenci, kteří dávno již před tím by nebyli nejdůvěrněji obcovali« (str. 47) anebo — »nejméně 90 proc. všech prvorozeňat jest (v saské Lužici) nemanželských; jenom že bývají mnohé z nich dodatečně sňatkem legitimovány« (str. 48). — »Žádná skorem dívka nepřistoupí k oltáři, která by nebyla těhotnou« (str. 55). — »Anticipace manželského spolubcování jest pohříchu pravidlem« (str. 61). — »Ve více osadách bylo nutno oddávati 75 proc. všech nevěst bez pocty pannám obvyklé« (str. 64). — »Připadá mně skorem pravdě nepodobno, že bych byl měl kdy nějakou pannu před oltářem« (str. 113). — »Jest výjimkou velice řídkou, že by vstoupili mladí lidé před oltář, kteří by nebyli nuceni se vzíti; u sedláků, řemeslníků a dělníků případ ten snad vůbec ani se nevyskytuje« (str. 119) atd. — Spisovatel, který veden byl při svých uveřejněních výhradně tím šlechtným úmyslem, aby se učinila opa-

tření ku povznesení mravnosti, byl sice od některých svých souvěrců prudce napaden, nikoli však vyvrácen. Naopak, 1100 zpráv,¹⁾ které byly zaslány od prvního uveřejnění spisu,²⁾ potvrdilo vývody spisovatelovy úplně. Také spis durynského faráře H. Gebhardta »Zur bürgerlichen Glaubens- und Sittenlehre«,³⁾ který vydobyl svému pisateli doktorský klobouk theologický, předvádí stejný obraz; a mnozí z jeho spolubratří prý mu řekli, jak sám ujišťuje: »U nás je to právě tak špatné.«

Nejnápadnějším při těchto zprávách jest, jak laxně posuzuje protestantské obyvatelstvo na venkově pohlavní obcování před uzavřením sňatku. Třebas tedy obsahují zprávy ty — samy o sobě — jen jednotlivá pozorování, tož přece právě z té okolnosti, jak venkov onu věc pojímá a posuzuje, nutno souditi, že nemrav ten všeobecně jest rozšířen. Tak píše na př. jeden farář z království saského:⁴⁾ »I lidé jinak církevně smýšlející nevidí zde v anticipatio tori naprosto žádného hříchu. Ano i někteří spolubratři zdají se býti téhož náhledu, jen když se dotyční později vezmou. Myslím, že tím způsobem svatost stavu manželského bere za své. A jak často se vůbec nevezmou!« — Jiný farář z Lužice píše:⁵⁾ »Celé Lužicko, saské i pruské, má co do náboženství dobrou pověst a zachovává ji, pokud jsem seznal, návštěvou kostela a množstvím komunikantů. V tomto ohledě vykazuje nejvyšší procento, t. j. asi 75 proc. Vyniká též značnými příspěvky na missie. Ale ovoce? Saská Lužice vykazuje nejvyšší procento nemanželských dětí. Nejméně 90 proc. všech prvorozených jest nemanželských . . . Většinou přinášejí snoubenci k oddávkám vedle úředního povolení k sňatku zároveň i potvrzení otcovství (Paternitätsbescheinigung). Že není obcování

¹⁾ Tyto zprávy vyšly ve dvou svazcích u R. Werthera v Lipsku. I. svazek: Ostdeutschland; II. svazek: Mittel-, West- und Süddeutschland.

²⁾ Citujeme vždy dle 4. vydání (Lipsko 1896).

³⁾ 3. vydání (Getha 1895), zvláště na str. 100—130.

⁴⁾ Wagner, l. c. str. 47.

⁵⁾ Wagner, l. c. str. 48.

(coitus) před manželstvím o nic lepším nežli sprostý konkubinát, to se nepozornje. »Tak bylo vždy« (»Dos is immer su gwes'n«) slýchám občas odpovídati na svou výčitku. A tak nejednají jen dělníci, nýbrž i dívky z lepších a majetnějších rodin klesají podobným způsobem.«

V saské části Durynska a v Rudohoří jsou pojmy o počestnosti tak popleteny, že se považuje dokonce dívka sama za sníženu, neobcova-li s ní milenec před svatbou pohlavně.¹⁾ O nic lépe nemají se věci ve velkovév. Sasko-Výmarském. Pastor Gebhardt, který tam dlouhou dobu působil, ujišťuje:²⁾ »Sotva konfirmovaní mladíci a dívky obcojí navzájem lehkomyšlně; což na tom, nezůstane-li obcování bez následků? Vždyť se můžeme ‚vzítí‘, zlíbí-li se nám. ‚Nikdo nemá práva nám poroučeti‘, tak zní drzá odpověď oné čeládky na kárající slovo duchovního; a staří je ještě omlouvají: ‚Vždyť jsou to nerozumné děti . . .‘ Na hřích při tom nepomyslí ani staří ani mladí, a všeliký stud je ten tam.« — Stručný, přehledný a zajisté spolehlivý úsudek o mravních poměrech lidu na venkově skýtá zajisté pamětní spis ústředního výboru pro vnitřní missie, o kterém jsme se dříve zmínili. V závěrku jest napsáno³⁾: »Jakkoliv potěšitelno jest pozorovati, jakou čistotu mravů zachovávají mnohé kraje naší vlasti, přece bývají v malých městech a na venkově stopy oné rány (vzrůstající nemravnosti) bohužel dosti často patrný. Namnoze ztratila již v očích obyvatelstva i povahy skvrny, pakliže ji vůbec kdy měla! . . . Za spolupůsobení všech naznačených nepřístojností došlo tak daleko, že nebývá počestné uzavření manželství ve mnohých venkovských kruzích již ani pravidlem, ba naopak hrozí býti jen výjimkou. A není pranic neobvyčejného, že vzrostl v některých venkovských krajích počet nemanželských porodů až na 50⁰.« — Mezi obyvatelstvem městským, hlavně tam, kde kvete průmysl, není asi nemrav, o kterém mluvíme, rozšířen

¹⁾ Tamtéž str. 47, pozn.

²⁾ Gebhardt, l. c. str. 106

³⁾ L. cit. str. 31.

méně. Výsledek svrchu uvedených šetření Schneidrova a Geisslerova dokazuje to s dostatek. Jakožto další důkaz uvádíme ještě spis Pavla Göhresa,¹⁾ který z vlastního pozorování seznal mravní i sociální poměry mezi továrními dělníky. Mezi jiným píše: »Tvrdím, že sotva se najde mezi dělnickou třídou v Kamenici nějaký mladý muž anebo mladá dívka přes 17 let, který by byl ještě čist, po případě pannou. Pohlavní obcování, jež bují hlavně v síních tanečních, jest dnes mezi touto mládeží co nejvíce rozšířeno. Považuje se zkrátka za něco zcela přirozeného a samozřejmého; zřídka jen znamenati lze nepatrnou stopu vědomí, že jednání takové jest hříšným. Šesté přikázání tu v tomto smyslu neexistuje.«

Důkazy, které jsme dosud uvedli o pohlavním obcování před svatbou v krajinách protestantských, vztahovaly se skorem výhradně na Německo; ale i v ostatních protestantských zemích nejsou poměry lepší, takže tamní úřední udání o nemanželských porodech vyžadují značných oprav, má-li se jich užití za měřítko nemravnosti u lidu. Tak praví na př. vícekrát již jmenovaný statistik Dr. Neumann o pohlavním obcování venkovského obyvatelstva v Dánsku před uzavřením sňatku toto:²⁾ »Zde se narodilo v letech 1878—82 ze 100 prvorozených neméně nežli 39 dříve, nežli uplynulo po svatbě 7 měsíců; dalších 90 proc. přišlo na svět mezi 7.—9. měsícem po svatbě; ale i mimo to měly velice mnohé dívky, které nebyly v době uzavření sňatku těhotny, již dříve nemanželské děti buďto s ženichem anebo s jiným, takže byly pravděpodobně (vyjmeme-li manželství bezdětná) dvě třetiny nevěst v době veselky matkami aneb alespoň těhotnými.« — Důkladnějších zpráv o těchto poměrech naléztí lze v jednom dánském spise,³⁾ který není asi v Německu dosti znám, a z něhož tedy nejvý-

¹⁾ Drei Monate Fabriksarbeiter (Lipsko 1891) str. 205, 206.

²⁾ Článek »Uneheliche Geburten« v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften«, 1. Suppl. Bd, Jena 1895.

³⁾ S. M. Hafström, Om Saedalighedsforholdene i det danske Folk, saerlig i Bondestanden og Almuen. Kodaň. Nakladatel V. Pontoppidan 1888.

znamnější místa přeložíme. Jistý lékař ze severovýchodního kraje själandského píše: ¹⁾ »Myslím, že zde nebylo uzavřeno mnoho sňatků, jimž by nebylo předcházelo pohlavní obcování. Církevní požehnání sňatku bývá po většině pouhou pozdější formalitou, káže li tak nutnost. Soudím, že jest jistě jen skrovný počet nevěst, které nejsou při požehnání sňatku těhotny, právě tak jako pozoruji jen zřídka, že uplynula mezi svatbou a narozením prvního dítěte žádoucí doba. Žije tu rovněž ne snad skrovný počet neprovdaných žen s dětmi.« — Jiný tamní lékař praví, ²⁾ že kdykoliv byl nucen prohlédnouti pannu, nikdy ji nenalezl neporušenu. Při tom obnáší tam počet nemanželských porodů jen 5 proc.! — O nic lépe nezní zprávy ze středu Själandu: ³⁾ »Pamatuji se,« čteme v jedné zprávě, »na jednu ženu 40letou, která měla 7 synů, veskrze nemanželských, a z těch byli jen 2 s týměž mužem; žena ta žila ještě dále ze smilstva. Mluvílo se o tom jako o věci zcela obyčejné. Pohlíželi na ni sice jaksi pohrdavě, ale přece ne tak, aby jí nebyli trpěli při svačinách jakožto hosta. I mužové ženatí ji často navštěvovali. — Že žili dva jako muž a žena, aniž byli oddáni, nebylo pražádnou zvláštností, aniž v tom kdo viděl něco nepatřičného.« — Dle toho jsou mravní poměry na Själandu velice bídné; a přece všechny zprávy souhlasí v tom, že na ostrově Fyen jest ještě mnohem hůře. Spisovatel dokonce tvrdí, ⁴⁾ že by se našlo po celé Evropě málo krajín, které by bylo možno v nemravnosti přirovnati s Fünen (Fyen). Ale i z ostatních krajín dánských nezní zprávy potěšitelněji. Z venkovských farářů, na které spisovatel se obrátil, odpovědělo 90 proc., že pohlavní obcování před manželstvím přihází se v jejich osadách velice zhusta. ⁵⁾ Odpovědi se různí jen výrazy: »Bývá to u veliké většiny« — »mezi 10 nevěstami je tomu tak u 9« — »zpravidla«. Mnohem řidší jsou výrazy na př.: »není

¹⁾ Tamtéž str. 14.

²⁾ Tamtéž str. 16.

³⁾ Tamtéž str. 15.

⁴⁾ Tamtéž str. 19.

⁵⁾ Tamtéž str. 71.

nic neobyčejného« anebo snad ještě příznivější. — Charakteristickým i tu jest opět laxní posuzování. Jeden kazatel píše: ¹⁾ »Velice jsem se podivil, když si mně před 20 lety stěžovala jistá paní, že jeden muž zakázal členům své rodiny, stýkati se s její dcerou: ‚Fuj,‘ odvětila, ‚měl by se za to stydět; učinil tak jen proto, že má dcera dostala to jedno nevinné děcko; má dcera jest přece tak nevinnou jako nejčistší anděl, který sestoupil s nebe.‘ — Teď bych se tomu již nedivil; všudy jsem totiž nacházel u lidí, kteří se dopustili přestupku proti mravnosti, třeba i nejhrubšího zrna, nápadný nedostatek hříšného vědomí. ²⁾ Obyčejné smilstvo považuje se tu za věc zcela nepatrnou; v první řadě ovšem, dopouští-li se ho muž, ač úsudek ten platí ve mnohých krajinách tamních i o ženách.« — Na jiném místě praví spisovatel sám: ³⁾ »Velice zhusta slýcháváme, že jest zcela v pořádku, neoženiti se, pokud nepodrobil ženich nevěstu zkoušce.... Víím, když ve východ. Jutsku káral s kazatelny jistý mladý kazatel tento obyčej jakožto pohoršení, že pohlíželi všeobecně na jeho slova jako na nějakou směšnou novinku: jeden sedlák tvrdil zcela vážně: ‚Myslím, že nenajde se žádný ženich, který by si nebyl udělal se svou nevěstou již dříve bližší známost atd. . . .‘ Vědomí hanebnosti, která spočívá v řečených poměrech, jest všeobecně otupeno. Ano, i učitelé stojí v tomto ohledě na stanovisku sedláků, a není nic neobyčejného, že učitelé právě tomu odporují, co smýšlejí o věci faráři. Jeden velice vážený farář na ostrově Falster dostal od jistého učitele za odpověď, že on něco takového za hřích nepokládá . . .« Ostatně ani všichni kazatelé neposuzují stejně přísně onen ne-

¹⁾ Tamtéž str. 69.

²⁾ Majitelka jednoho bordellu v Kodani přidržovala neřestné ženštiny, které u sebe chovala, k přijímání Večeře Páně, a dispensovala je vždy pro ten den od jejich hanebného zaměstnání! (Str. 106.) — Spisovatel nalezl často v žalářích vězně odsouzené pro těžký přečin proti mravnosti, kteří mu sdělili, že náležejí k »Innere Mission« (ke »svatým«, jak se v Dánsku zovou), aniž jevíli sebe menší známky lítosti, neřku-li obrácení. (Str. 99, 102.)

³⁾ Tamtéž str. 74, 75.

mrav. Jistý farář v západním Jutsku píše:¹⁾ „Nezřídka se přihází, že jest nevěsta při oddavkách těchtonou; a v ohledě tom nečiní rozdílu ani chudí ani bohatí. My však musíme býti po dobře luthersku ještě dosti rádi, jestliže přijdou dva, kteří se chtějí vzíti a s jinými nic nemají, a svazku svému dají požehnati, třebas i dle názoru v našich společenských kruzích panujícího až příliš k sobě se přiblížili před církevním požehnáním.“

Naproti takovému odhalení jeví se i vysoké číslo nemanželských dětí v některých rakouských korunních zemích přece jen ve světle mírnějším,²⁾ a můžeme skutečně s napjetím očekávati dalších zpráv. Že dopadne celkový výsledek a témuž odpovídající povšechný úsudek zcela jinak, až nebudou čítáni nemanželsky zrození, nýbrž nemanželsky zplození, vysvítá s dostatek z příkladů, které jsme byli uvedli.

Č á s t p á t á .

Vliv zákonodárství na nemanželské porody.

Pojednávali jsme dosud o okolnostech, které mohou ztížiti srovnání mravních poměrův i u menších skupin obyvatelstva, byť bychom vůbec nehleděli na rozdíly zákonodárné a sociální. Avšak při srovnáních mezinárodních anebo rozmanitých krajů téhož státu nutno i k těmto dvěma momentům přihlížeti.

Jaký rozhodující vliv na mravnost míti může zákonodárství, viděti lze nejlépe na Bavorsku.

¹⁾ Tamtéž str. 75.

²⁾ Ostatně jsou i v protestantských státech země, které vykazují právě tak velké, ano ještě větší číslo nemanželských porodů, nežli v oněch zemích rakouských. Tak jest na př. dle Oettingena (l. cit. str. 814) v Meklenbursku Zvěřinském 300 míst, kde bylo skorem polovic dětí nemanželských, a asi 80 míst, v nichž dokonce všechny děti byly nemanželské. Zní to sice nepravděpodobně, ale když to tvrdí autorita, jakou jest Oettingen, nelze o tom pochybovati.

Zde bylo dovoleno obcím až do r. 1868 (na základě zákona o nsazování se a uzavírání manželství ze dne 11. září 1825) prostě zakázati sňatek takovým osobám, které chtěly žítí jen ze své mzdy; odvolání nebylo možné. Z toho následovalo, že velice mnozí z nich zůstali po celý svůj život svobodni aneb uzavřeli sňatek až teprve ve věku pokročilém. Tak na př. bylo v Bavořích ¹⁾ od polovice let třicátých až do r. 1868 55 proc. ženichů a 38 proc. nevěst přes 30 let starých, kdežto v Prusku (v době o něco pozdější) uzavíralo v tom věku sňatek pouze 33 proc. ženichů a 20 proc. nevěst, v Anglii dokonce jen 23 proc. a 17 proc. V některých starobavorských okresích bylo až 39 proc. osob starších 50 let, které vůbec zůstaly svobodnými.²⁾ Jest pochopitelné, že bylo takovéto nepřirozené oddalování sňatku nevyhnutelně k nemalé škodě mravnosti a v jistém smyslu zcela přirozeně přivodilo velký počet nemanželských porodů.

To se také ukázalo zřejmě po zavedení zákona o domovském právu, uzavírání sňatku a pobytu ze dne 16. dubna r. 1868, dle něhož většina oněch omezení byla odstraněna. Procento brzkých sňatků (u mužů až do věku 25, u žen do věku 20 let), které obnášelo počátkem let sedmdesátých jen 18·03 proc. u mužského a 5·54 proc. u ženského pohlaví, vstouplo znenáhla u mužských na 32% a u žen na 11·02%.³⁾ Napr. ti tomu klesala kvota nemanželských dětí, která v letech 1860—1868 obnášela v Bavořích 22·2 proc., do roku 1875 znenáhla na 12·6 proc.; tedy v několika letech takměř o celých 10 proc. Ve hlavním městě Mnichově klesl z téhož důvodu počet nemanželských porodů ze 49·61% (r. 1861) na 24·57 proc. (r. 1874). Všechna omezení nejsou dosud bohužel odstraněna; ještě dnes mají obce bavorské v určitých případech právo se brániti, aby nebyl nějaký sňatek uzavřen;⁴⁾

¹⁾ Mayr »Gesetzmässigkeit im Gesellschaftsleben« str. 278.

²⁾ Mayr »Statistik und Gesellschaftslehre« II. 104.

³⁾ Dr. F. Prinzing »Ueber frühzeitige Heiraten«, v. »Jahrb. für Nationalökon. u. Statistik«, dritte Folge XV. (Jena 1898), 277.

⁴⁾ Dle čl. 86. zákona ze dne 16. dubna 1868 ve znění novelly z 21. dubna 1884; viz Reger »Handausgabe des Gesetzes

a toť — vedle předpisův občanského práva a sociálních nesrovnalostí — hlavní důvod, proč vykazují Bavorsky ze všech německých státův až dosud nejvyšší číslci nemanželských porodů. Že však tím není vinen katolicismus, dokazuje vysoké procento nemanželských porodů právě mezi protestantským obyvatelstvem bavorským. Obnášel totiž dle »Kirchlich-statistische Tabellen der protestantischen Landeskirche Bayerns diesseits des Rheins«, vydaných protestantskou vrchní konsistoří, počet nemanželských porodův u protestantů 15·05 proc.,¹⁾ kdežto na veškeré obyvatelstvo Bavorska na pravém břehu Rýna připadlo 14·91 proc.; a zde ještě vykazovaly Střední Franky, onen bavorský kraj, v kterém značně převládá obyvatelstvo protestantské, největší procenta (dekanát insingský 23·80⁰/₁₀.²⁾ Z toho jest patrno, že tam působí zevnější okolnosti jistou elementární silou, a nedají proniknouti blahodárnému vlivu náboženství.

Podobně je tomu v Rakousku. I zde byla a jsou z části až podnes státní, po případě kommunální omezení při uzavírání sňatku.³⁾ Většinou byla sice odstraněna během r. 1868;⁴⁾ v Solnohradsku r. 1884;⁵⁾ ale všeobecné zrušení zákazu, platné pro celou monarchii, nenastalo, a tak trvají částečně i dále v Tyrolsku, Vorarlbergu a Krajině. Bohužel nemáme po ruce statistického materiálu, abychom mohli dokázati, že v dotyčných korunních zemích počet nemanželských

über Heimat, Verehelichung und Aufenthalt« (3. vyd. Ansbach 1892) str. 62 a 63. Srov. též Seydel »Bayrisches Verwaltungsrecht« (Mnichov 1883) str. 120.

¹⁾ »Allgemeine Evang.-Lutherische Kirchenzeitung«, 31. roč. 1898, str. 1127.

²⁾ Ještě vyšší procento jest v dekanátu erlangském, ležícím rovněž ve Středních Frankách (23·84 proc.). Jen že dlužno přičísti tuto značnou číslci nemanželských porodů — právě tak jako u některých jiných menších měst s universitou — v první řadě na vrub tamní porodnici. Nelze tudíž činiti výčitky — tak beze všeho — tamnímu obyvatelstvu.

³⁾ Rehm »Eheschliessung« v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« III. 9.

⁴⁾ Vering »Archiv für kathol. Kirchenrecht« XX, 484 násl.

⁵⁾ Tamtéž XXI. 171, 455.

porodů se zmenšil. Také nesmíme očekávat, že hned po odstranění řečeného omezení bude patrným pokrok k lepšímu. Mravní zlořády, které trvají delší dobu a zapustily již své kořeny, nezmění se přes noc, nýbrž vyžadují, právě tak jako nesrovnalosti sociální, léta a desetiletí ke své nápravě; i v ohledě morálním lze totiž nalézt u lidu netečnost.

V Rakousku přistupuje k tomu ještě jiná okolnost, která mařila doposud všeliké úsilí o mravní povznesení lidu, ačkoli se oddal v poslední době hlavně mladší klerus s nevšední horlivostí tomuto úkolu. Je to neblahý josefinismus, který systematicky kazil pověstnými svými generálními semináři především klerus, a pomocí tohoto strhl pak i hodný lid katolický. Ačkoliv jsou generální semináře již dávno zrušeny, tož přece duch, který v nich panoval, přenášel se dále, a ovládá až podnes část kléru i lidu, především pak celý veřejný život, tisk a veřejné mínění. Pojem o mravnosti byl úplně zatemněn a zlepšení mravních poměrů neobyčejně stíženo; tím více, poněvadž panuje ještě dnes poručníkování a utlačování církve, a tato krok za krokem je zdržována ve svém blahodárném působení. Ale v těch krajinách rakouských, kde zdravý duch obyvatelstva se vzepřel uměle nabízenému jedu josefinismu a liberalismu, kde není katolicismus pouhým označením zevnější, nýbrž jest v pravdě principem životním, tam osvědčuje se i v Rakousku, tak jako na celém světě, zmraňující moc našeho svatého náboženství. Tak bylo na př. v letech 1880—1884, ¹⁾ kdy vykazovaly liberální Korutany nemanželských porodů 44·9 proc., v sousedním katolickém Tyrolsku jen 5·5 proc., a to přes to, že byla v Tyrolích zákonitá omezení při uzavírání sňatků, kdežto v Korutanech jich nebylo. V poslední době tam sice procento nemanželských porodů dosti značně vstouplo; připadlo totiž r. 1896 na Tyroly s Vorarlbergem 7·18%, nemanželských porodů. Příčinou tohoto nápadného zjevu (přes 50 let obnášel počet neman-

¹⁾ Brachelli »Statistische Skizzen der europäischen und amerikanischen Staaten« (11. vyd. Lipsko 1887) str. 5.

želských dítek v Tyrolích jen 4—5¹/₂ proc.) hledati dlužno v první řadě v návštěvách cizinců, které nabýly v posledních letech neuvěřitelných rozměrů. Tak bylo na př. v Tyrolsku a Vorarlbergu (dle sčítání z r. 1890) 928.769 obyvatel; ale počet cizinců, turistů a cestujících (pasantů), kteří průběhem saisony přenocovali v Tyrolích a Vorarlbergu, dostoupil za jeden rok čísla 403.632; v hostincích a soukromých domech byly 54.003 stálé postele pro cizince. (»Oesterr. Statist. Handbuch«, 1899 strana 39.) Bude tedy lépe srovnati se 41.52 proc. nemanželských porodů v Korutanech (r. 1898), Istrii se 4.07 proc. a Gorici se 3.25 proc., jelikož odpadají v těchto zemích uvedené rušící vlivy. Ostatně, co se týče Korutan, mohou míti také okolnosti fysické a psychické vliv na mimořádně vysoké číslo nemanželských porodů. Není totiž v žádné korunní zemi kretinismus tak rozšířen, jako právě v Korutanech, kde jest nad to z celé říše rakouské i nejvyšší číslo hluchoněmých.¹⁾ Tito ubozí ovšem nezavrou sňatku, a berou tudíž snadno útočiště k pohlavnímu obcování mimomanželskému.

Vedle práva veřejného může míti někdy i civilní právo veliký vliv na počet nemanželských porodů, na př. zákonitým stanovením o otcovství, alimentaci, odškodnění za zprznění atd. Tak na př. v bavorské Falci, kde byl připuštěn zákaz z »Code civil« ohledně vyšetření otcovství, jest počet nemanželských porodů poměrně nepatrný; kdežto v oné části Bavorska, kde udílí občanské právo matce nemanželského dítěta značné nároky na odškodněnou, jest neobyčejně veliký.²⁾ Ještě osudnějšími pro mravnost mohou býti ustanovení práva o dědictví a obyčeje lidové, jak na př. stanovení o nedělitelném dědění statků, o době a podmínkách předání majetku atd. Professor Mayr praví se zvláštním zřetelem k poměrům bavorským: ³⁾ »Spravuje-li otec aneb ovdovělá matka hospodářství až do svého vysokého věku, a stárnoucí syny na statku trpí

¹⁾ Mayr »Statistik und Gesellschaftslehre« II. 95 násl.

²⁾ Mayr »Gesetzmässigkeit im Gesellschaftsleben« str. 255.

³⁾ Mayr, l. c. str. 256.

jen jako nějaké svobodné čeledíny, zda možno se diviti, že nejsou pak nemanželské porody řídkými? ¹⁾ Takovéto množství nemanželských porodů nutno arci zcela jinak posuzovati, nežli narození jiných nemanželských dětí. Dle nového občanského zákoníka, zavedeného v Německu r. 1900, odpadly tam ovšem většinou civilně-právní rozdíly; ale popříti nelze, že měly na poměry, o kterých jsme právě mluvili, vliv ne nepatrný. Rozhodně uplyne ještě mnoho vody, nežli zmizet nadobro stopy těchto stanovení, která zasahovala tak hluboce do celého společenského života. Prozatím však jich nesmíme při morálně-statistických přirovnáních v Německu pouštět se zřetele, chceme-li utvořit sobě úsudek veskrze správný.

Část šestá.

Vliv sociálních poměrů na nemanželské porody.

Novější statistikové všeobecně uznávají, že mají rozdíly hospodářské značný vliv na větší aneb menší počet nemanželských porodů.

Professor Lexis ²⁾ dokonce tvrdí, že je tu postavení hospodářské činitelem rozhodujícím. Toť ovšem trochu přehnáno. Ale na druhé straně nedá se popříti, že všechny okolnosti, které uzavření sňatku ztěžují, přirozeně svádějí k pohlavnímu obcování mimomanželskému. Jsou-li hospodářské poměry příznivé a mladý muž nachází dostatečný výdělek, pak založí si záhy vlastní krb, a bude zpravidla prost všeliké touhy po nedovoleném obcování. »Zkušenost potvrzuje,« praví Prinzing, ³⁾ »že určují mužům ve státech kultur-

¹⁾ Také prof. Gutberlet poukazuje na vliv takových poměrů na rozmnožení nemanželských porodů; srov. »Die Willensfreiheit und ihre Gegner« (Fulda 1893) str. 66.

²⁾ Lexis Moralstatistik, v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« IV. 1221 násl.

³⁾ L. c. str. 274.

ních věk k uzavření sňatku především obtíže, které se jim při tom staví v cestu.*

Srovná-li se v jednotlivých zemích počet sňatků záhy uzavřených s počtem nemanželských porodů, lze pozorovati nápadný parallelismus; na důkaz toho vyjímáme z Prinzingova pojednání výkaz za r. 1887 až 1891.¹⁾

VYKAZ III.

	Procenta ženichů mladších 25 r.	Procenta nemanželských porodů
Rusko	66·12	2·8
Anglie a Wales	44·55	4·52
Škotsko	38·16	7·93
Italie	34·18	7·30
Irsko	33·63	2·78
Nizozemí . .	30·95	3·20
Norvéžsko . .	28·27	7·33
Švýcarský . . .	27·30	4·63
Belgie	27·04	8·75
Švédsko	26·83	10·23
Francie	26·48	8·41
Uhersko	25·95	8·61
Dánsko	25·22	9·33
Rakousko . . .	17·19	14·67

Z toho plyne především, že má veliký vliv na počet nemanželských porodů věk, ve kterém dovoluji hospodářské poměry muži se oženiti; ale na druhé straně také, že nemůže býti vliv ten jen tak zcela rozhodujícím činitelem, poněvadž takovému náhledu zkušenost ve více případech zjevně odporuje. Okolnosti, o nichž jsme pojednali ve dřívějších kapitolách, bývají totiž zhusta mnohem účinnějšími. Proto také jsme neuvedli ve výkazu státy německé. Ale, že i tam mají hospodářské poměry veliký vliv na nemanželské

¹⁾ Příslušné číslíce pro nemanželské porody uvedli jsme pro snazší srovnání z I. výkazu (str. 14).

porody, dokazuje nejlépe povolání jednotlivých nemanželských matek. Tak náleželo v Prusku (roku 1894) ¹⁾ z 94.002 nemanželských matek 68.199 čili 72·6 proc. stavu dělnickému, služebnému aneb pomocnickému; 8555 čili 9·1% bydlilo jich ve veřejných ústavech; na všechny ostatní stavy přišlo jen 17.248 čili 18·3 proc. V Berlíně ²⁾ bylo (r. 1891) 35 proc. nemanželských matek služebními; 25·5% dělnicemi, bez bližšího udání jich povolání; 25 proc. šickami a pradelkami. Tyto tři kategorie tvoří již dohromady 85 proc. všech nemanželských matek. Ostatní byly většinou zaměstnány v obchodě aneb hostincích; 0·9 proc. oddáno umění a vědě (!); u 8·5 proc. nebylo poznamenáno zvláštní povolání.

K týmž výsledkům dospěl M. Taube ³⁾ v Lipsku. Také nemanželští otcové, pokud bylo možno vypátrati jejich povolání, nenáležejí většinou ke třídám zámožným. Dle zkoumání Taubeho a Neumannova bylo přes 60 proc. řemeslníky, dělníky, kočími, sklepníky a vojny; asi 4—5 proc. bylo úředníky, 2 1/2—3 proc. studenty, tolikéž asi náleželo ještě mimo to ke stavu učenému. (Zde se ovšem nejedná o obcování se ženštinami prostituovanými, jež zůstává bezdětné; v tomto případě byl by totiž poměr rozmanitých stavů beze vší pochyby docela jiný.) Konečně dlužno podotknouti, že i ze svrchu uvedených šetření, týkajících se nemanželsky zplozených, vysvitá při obcování pohlavním před uzavřením sňatku zcela nepoměrně značné účastenství tříd chudších.

Při 4048 prvorozencích drážďanských, kteří přišli na svět před 7. měsícem, náležela totiž daleko větší část rodičů (asi 70 proc.) t. zv. čtvrtému stavu, ⁴⁾ a ve případech, pozorovaných Rubinem a Westergaardem, ⁵⁾ pochází 71 proc. nemanželsky zplozených

¹⁾ »Preussische Statistik«. Vydala král. statistická kancelář. Sešit 138 (Berlín 1896) str. XVI.

²⁾ Neumann, »Die unehelichen Kinder in Berlin« v »Jahrb. für Nationalökon. u. Statistik«. Dritte Folge VII. (Jena 1894), 518.

³⁾ Neumann, l. c. str. 517.

⁴⁾ Schneider, l. c. 558.

⁵⁾ Aegteskabsstatistik str. 115.

od služebných a dělnic, 19·8 proc. náleželo rodinám chalupníkův a menších sedlákův, a jen 9·2 proc. majitelům dvorů.

Část sedmá.

Srovnání nemanželských porodů v katolických a protestantských zemích za týchž existenčních podmínek.

Pozorovali jsme teď nejdůležitější okolnosti, které ztěžují srovnávání různých zemí co do mimomanželského pohlavního obcování. Následuje tedy snad z toho, že jsou takováto morálně statistická srovnání naprosto nemožná a bezcenná? Máme za to, že k tomu přisvědčiti nelze. Nemožno bylo by toliko srovnávati navzájem takové země, v nichž různé okolnosti, o kterých dosud jsme se zmínili, nevyhnutelně mají rozhodný vliv na celkový výsledek. Nutno tedy metodu změnití a vzítí útočiště ke studiím detailně-zeměpisným, srovnávati menší kraje téhož státu, kde je stejné politické zřízení, stejné zákonodárství, tytéž aneb aspoň podobné poměry sociální, kraje, v nichž prostitute aneb jiné okolnosti, rušící přirozený průběh, nemají na srovnávání vlivu. Jen tehda, jsou-li všechny ostatní podmínky poněkud analogickými, možno určití vliv náboženství na mravnost. Nutno tedy vyhledati kraje menší, v nichž bydlí příslušníci téhož náboženského vyznání od jinověrců co možná odloučení, a srovnati s nimi krajiny podobné, ve kterých převládá týmž způsobem náboženství jiné. Jen jedné chyby jest při tom se vystříhati, zasahovati totiž až do nejmalichernějších jednotlivostí; má-li vyniknouti působnost náboženství, pak dlužno pozorovati jednotnou, kompaktní massu několika statisíc katolíků, resp. protestantů, bydlících pohromadě (ale odloučených od jinověrců). Zcela absurdním bylo by však, zkoumati mravnost několika tisíc katolíkův aneb pro-

testantů, žijících rozptýleně mezi statisíci aneb miliony jinověrcův a postrádajících nad to i uspořádané duchovní správy. Menší skupiny obyvatelstva budou vždy, i když bydlí pohromadě, pod mocným vlivem obkličujícího je většího celku, a sdíleti po jistý stupeň jeho přednosti aneb vady.

V tomto případě mohou také místní zvláštnosti působiti účinně na poměr porodů manželských a nemanželských, protože absolutní čísllice, o kterou se jedná, jest jenom nepatrná. Pádny toho příklad podává nám nejmenší pruský vládní okres Sigmarinky (Hohenzollern). Čítaje 65.000 obyvatel, jest se svými 736 proc. nemanželských porodů (r. 1895) v nápadném kontrastu k ostatním, čistě katolickým vládním okresům pruským. Naproti tomu však poněkud harmonuje s 949 proc. ve württemberském kraji schwarzwaldském, který jest převahou protestantský a řečený okres obkličuje, jakož i s přiměřenou čísllicí okolních krajin badenských. V Sigmarinkách jest nad to ještě jiná okolnost, která asi vysvětlí relativně vysoké číslo nemanželských porodův, i když pustíme se zřetele vliv okolí. Pro nepříznivé poměry hospodářské opouštějí totiž celé davy chudých, mladých děvčat svůj domov, aby si vyhledaly službu v cizině. Zvláště v Basileji a Curychu¹⁾ jsou švábské služebné dívky pro svou poctivost a spolehlivost velice hledány. Ký div, že přicházejí nezkušené, samy na sebe odkázané dívky ve velikých městech snadno k pádu; když pak se blíží doba slehnutí, vracejí se do své domoviny. Za takových okolností nesmíme se diviti, čteme-li, že (r. 1895) z 2160 narozených je 195 nemanželských. Ale nebylo by spravedливо, jak každý uzná, přičítati vinu hodnému

¹⁾ Spisovateli dostalo se do rukou — právě co psal o této otázce — číslo listu »Badischer Beobachter« ze dne 24. list. 1898, kde bylo psáno: »Ze švýcarských hranic, 23 listop. V Curychu zamýšlejí založiti pod vedením dp. městského faráře Fr. Matta při kostele P. Marie (Liebfrauenkirche) spolek pro katolické služebné a dělnice. Slyšíme-li a čteme-li, jak hroznému nebezpečí co do víry a mravů vystaveno je tamních 5000 cizích dívek, které jsou samy na sebe odkázány, musíme říci, že jest nejenom žádoucí, ale naprosto nevyhnutelno, takový spolek založiti« atd.

obyvatelstvu hohenzollernskému. Ostatně jsou poměry ve vládním okr. sigmaringském v každém ohledě abnormální, a nelze jej následkem toho srovnávati s ostatními zeměmi říše. Z celé pruské monarchie je tam ¹⁾ nejvyšší plodnost manželská, daleko častější případy více porodů v jednotlivých manželstvích, vysoké číslo úmrtnosti manželských dětí, nejnižší číslice mrtvě narozených a nejsilnější převaha ženského pohlaví. (Na 100 mužů připadá 111 žen.²⁾ Kdežto obyvatelstvo Pruska od r. 1882—1895 vzrostlo o 15·4 proc., klesl počet ve vládním okr. sigmaringském o 0·7 proc., přes nadobyčejně vysokou plodnost manželskou; zatím co jest v celém Prusku ze 100 vydělávajících dělníků (starších 16 let) 41·53 proc. ženatých, bylo v Sigmaringách pro tamní smutné poměry hospodářské ze 100 vydělávajících jenom 25·84 proc. ženatých atd.³⁾

Za předmět přirovnání měli bychom tedy bráti jen země a kraje, čítající několik set tisíc obyvatel, z nichž aspoň $\frac{9}{10}$ jest katolického aneb protestantského vyznání, a kteří jinak žijí za týchž existenčních podmínek. Toť ovšem pouhý ideál, který in concreto nenajde se nikdy uskutečněn; vždy nedostávají se bude buďto jedna aneb druhá podmínka. Ale budeme-li moci dokázati, kdo z toho rozdílu má prospěch, nebude to statistickému srovnávání nikterak na újmu.

I. Srovnání katolických a protestantských území v Německu.

Napřed podáme všeobecný přehled nemanželských porodů v jednotlivých pruských vládních okresích za rok 1881—1890, jak jej vyjímáme ze 138. sešitu »Preussische Statistik«. Číslice za r. 1895 jsme vzali z »Vierteljahrshefte zur Statistik des Deutschen Reiches« (ročník 1897, 1. sešit).

¹⁾ »Preussische Statistik« seš. 138. (Berlín 1896) str. XXV.

²⁾ »Statistik des Deutschen Reiches«. Neue Folge CXI. (Berlín 1899), přídavek na str. 3.

³⁾ Tamtéž str. 816.

Jenom jsme pro snazší srovnání zaměnili absolutní čísla, která jsou tam udána, v čísla poměrná. Průběhem dalších vývodů klademe za základ čísla z r. 1895 jakožto nejnovější. Ostatně jest rozdíl, jak každý uzná, nepatrný; v naší otázce pak naprosto nezávažný.

VYKAZ IV.

Vládní okresy	Ze 100 narozených bylo nemanželských	
	r. 1881—1890	r. 1895
Královec	11·0	10·13
Gumbinnen	10·2	9·47
Gdansko	10·0	8·75
Marienwerder (Kwidzyn)	7·4	6·68
Berlín	13·2	14·53
Postupím	9·9	9·75
Frankfurt nad O. . . .	11·2	10·78
Štětín	10·7	10·51
Köslin (Kozlín)	9·9	9·24
Stralsund	14·7	13·50
Poznaň	6·9	6·05
Bromberg (Bydhošť) . .	6·9	6·74
Vratislav	13·5	13·69
Lehnice	13·3	12·57
Opolí	6·6	5·65
Magdeburk (Děvín) . . .	9·8	10·52
Merseburk	10·2	10·33
Erfurt	7·4	7·67
Šlesvik	9·3	8·96
Hanover	9·4	9·30
Hildesheim	7·6	7·39
Lüneburk	7·5	7·07
Stade	5·8	6·01
Osnabrück	4·0	4·18
Aurich	4·1	4·06
Münster	2·3	2·09
Minden	3·9	3·55
Arnsberk	2·5	2·40
Kassel	6·3	6·41

Vládní okresy	Ze 100 narozených bylo nemanželských	
	r. 1881—1890	r. 1895
Wiesbaden	5·6	6·11
Koblenz	3·0	2·77
Düsseldorf	3·2	3·12
Kolín	6·5	7·30
Trevír	3·0	3·00
Cáchy	2·5	2·42
Sigmaringy	8·1	7·36
Království Pruské	8·15	7·74

Za první příklad uvádíme vládní okresy münsterský ve Westfalsku a köslinský v Pomořanech. V obou převládá obyvatelstvo venkovské; ani v nich, ani na blízku není velkého města. V obou jsou netoliko stejná politická zařízení, správa, školství, soudní správa a celé zákonodárství veřejné, ale i právo civilní, neboť oba náležely dosud k území, v němž platí pruské zemské právo i s posloupností dědiční rodinnou a nápadní (intestátní). Pozorujeme-li počet tamních porodů, vidíme, že má katol. okr. münsterský z 22671 jenom 475 porodů nemanželských, kdežto protest. okr. köslinský má z 22045 porodů neméně nežli 2037 dětí nemanželských; jinými slovy: na Münster připadá 2·09 procent, na Köslin 9·24 procent nemanželských porodů. A k tomu se pokládá ještě Köslin za nejlepší pomořanský vládní okres; ze zbývajících čítá rovněž zcela protestantský Štětín 10·51 procent, Stralsund dokonce 13·50 procent nemanželských porodů. Ale poněvadž jest ve Stralsundě jiné právo civilní, Štětín pak jest velkoměstem, nepovažujeme tyto okresy právě za vhodné ke srovnávání. Aby pak byl náš úsudek v každém ohledě spravedlivý, jest nám vytknouti jednu okolnost, pro Münster příznivou. Hospodářské postavení tamního venkovského obyvatelstva jest celkem příznivější, nežli Köslinských. Dle výpočtu příjmové daně ¹⁾ byl sice počet osob anebo rodin, které byly pro své ne-

¹⁾ Dr. W. Böhmert »Die Verteilung des Einkommens in Preussen und Sachsen«, (Drážďany 1898) str. 29.

patrné příjmy zproštěny daně, a jež bývají, jak jsme svrchu viděli, při plození nemanželském zastoupeny v první řadě, takměř týž (v Münstru 2336, v Köslinu 2260); ale ve třídách lépe situovaných vykazuje Münster dosti značnou přednost. Proto lze přičísti vyšší číslci nemanželských porodů v Köslinu částečně tamním méně příznivým poměrům oekonomickým; ale pravím, jen »částečně«; neboť tvrditi všeobecně, že mívají hospodářské poměry rozhodující vliv na počet nemanželských porodů, správným není a odporuje faktům. Tak na př. v království Saském, kde jsou znamenité poměry oekonomické a kde zvláště střední stav značně se rozmnožil a zbohatl, dosahují nemanželské porody enormní výše 12 54 procent, kdežto notoricky velice chudý, avšak katolický vládní okres opolský čítá pouze 5 65 procent nemanželských porodů. Ano i vládní okres poznaňský, jeden z nejchudších v celém Prusku, má toliko 6 05 procent nemanželských porodů. — Něco jiného bylo by, kdyby se jednalo o nějaký okres průmyslový anebo velké město. Tuť může se přihoditi, jak jsme se již zmínili, že svobodní dělníci a služební, hlavně svobodné dělnice a služebné, přišedší z venkova, bývají pro svou nezkušenost a opuštěnost přímo hnány v náruč neřesti, takže dlužno přičísti četné mravní poklesky v první řadě hmotné bídě. Ale to jest jenom výjimka, která odpadá, pozorujeme-li venkovské obyvatelstvo ve vládním okrese köslinském. Nelze tudíž říci, že by vinno bylo na tak značném rozdílu nemanželských porodů příznivější rozdělení příjmů v nižších poplatných třídách, a nezbývá leč uznati za příčinu různé vyznání náboženské.

Na východě pruské monarchie hodí se nejlépe ke srovnání vládní okresy Opolí a Lehnice. I zde jsou jak státní, tak právní zařízení, čítajíc v to i právo civilní, úplně stejná; oba leží mimo to v téže provincii. V obou okresích jest silně zastoupeno rolnictví i průmysl.¹⁾ V obou jest více měst prostřední velikosti,

¹⁾ Ve vládním okrese lehnickém bylo z 1000 obyvatel zaměstnáno při zemědělství, lesnictví, zahradnictví a pod. 404,4,

ale žádné velkoměsto. Poměry daně příjmové nevykazují zvláštních rozdílův, ač jsou v okrese lehnickém o něco příznivější.¹⁾ Různá národnost (velkou část obyvatelstva okrese opolského tvoří Poláci) rozhodovati nemůže; nelze přece připustiti, že by byl Němec jen proto, že jest Němcem, k mravním výstřednostem více náchylen nežli Polák. Jeví-li se však v počtu nemanželských porodů přece jen značný rozdíl, pak musíme příčinu hledati v první řadě opět jen v různém vyznání náboženském. Čítá pak z $\frac{9}{10}$ katolický okres opolský 565 procent, kdežto z více nežli $\frac{8}{10}$ protestantský okres lehnický 1257 procent nemanželských porodů. I zde jest tedy na tom mnohem lépe okres katolický.

Mimo Münster a Opolí (a svrchu uvedený malý okres Sigmarinky) mají z okresů pruských ještě Cáchy potřebný počet katolíků ke srovnávání. Jen že leží. Cáchy v území, v němž vládne porýnské právo občanské, kdežto v ostatních čistě protestantských vládních okresích nikoliv. Tento rozdíl nutno míti tedy na zřeteli. Srovnáme pak s okresem řečeným jeden západní, ve kterém rovněž jest velké město, takže jejich vliv poněkud se vyrovná. Nejvhodnějším zdá se nám býti pro přirovnání vládní okres hannoverský; tím více, že i tam jako v Cáchách převládá průmysl.²⁾ Oekonomické poměry jsou v Hannoversku příznivější; zvláště vyniká v tom ohledu město Hannover nad městem Cáchami,³⁾ přednost to, která hraje v naší otázce roli velice důležitou, poněvadž obyvatelstvo řečených velkých měst jest na nemanželském plození přirozeně více účastněno, nežli obyvatelstvo venkovské týchž

v Opolí 381·2; při hornictví, průmyslu a pod. v Lehnici 387·1, v Opolí 419·6. Srov. Statistik des Deutschen Reiches, neue Folge CXI, přídavek str. 350.

¹⁾ B ö h m e r t, l. c. str. 29.

²⁾ Při zemědělství, lesnictví, zahradnictví a pod. bylo zaměstnáno z 1000 obyvatel ve vládním okrese hannoverském 321, Cáchách 291; při průmyslu a pod. v Hannoversku 402, v Cášsku 480; při obchodě v Hannoversku 136·3, v Cášsku 107·4 osob. Srov. Statistik des Deutschen Reiches, neue Folge CXI, přídavek str. 354, 362.

³⁾ Srv. B ö h m e r t, l. c. str. 19.

vládních okresů. Počet nemanželských porodův obnášel pak v celém vládním okrese cášském 2·42 procent, kdežto ve vládním okrese hannoverském 9·30 procent. V městě Cáchách bylo (1881—1890)¹⁾ 4·2 procent, v městě Hannoveru 15·7 nemanželských porodů.

Shrňme-li nyní výsledek srovnání vládních okresů pruských ryze katolických s ryze protestantskými, můžeme říci: Počet nemanželských porodů jest za týchž podmínek existenčních v okresích katolických dvojnásob až čtyřnásob nižší, nežli v okresích protestantských. Pro tento značný rozdíl nedá se uvést jiný dostatečný důvod, nežli různé vyznání náboženské. Příznivější mravní stav katolíků je tedy výsledkem blahodárného vlivu náboženství katolického.

K tomuto závěrku jsme tím více oprávněni, jelikož v celé pruské monarchii, ve které náležejí katolíci, jak známo, k obyvatelstvu chudšímu, připadalo na matky katolické jen 6·5 procent, na protestantské 10·3 procent nemanželských porodů.²⁾ Nad to nelze o katolickém venkovském obyvatelstvu tvrditi, že by bylo pohlavní obcování před uzavřeným sňatkem v nižších třídách zvykem všeobecným³⁾; to však dle svrchu uvedených svědectví dlužno zpravidla předpokládati u venkovského obyvatelstva protestantského. Netřeba podotýkati, že nelze přičítati nepatrný počet nemanželských porodův u pruských katolíků většímu rozšíření prostituce, neboť prostituce, zvláště ve své největší intensitě, omezuje se na velká města; ale ta, jak známo, nejsou v Prusku, až na nepatrné výjimky, katolická. A tak mají protestanté všechny příznivé okolnosti, které přirozeně přivoditi musí ztenčení

¹⁾ Číslice, uvedené pro r. 1895 ve »Vierteljahrshäfte zur Statistik des Deutschen Reiches« (seš. 1. 1897), vztahují se jen na okresy vládní; k menším okresům správním nebylo přiblíženo.

²⁾ Lexis, Moralstatistik v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« IV. 1221 násl.

³⁾ Tím ovšem nechceme tvrditi, že by podobného hříšného poměru nebylo také u katolického lidu venkovského, a to místy dosti hojně; avšak rozsahu takového, jako byl svrchu vyličen, zlo to přece jen v krajinách katolických ani z daleka nenabylo.

porodů nemanželských, na své straně; a přece přiházejí se nemanželské porody u katolíků mnohem řidčeji, ano tam, kde bydlí výhradně katolíci v poměrech jen dost málo příznivých, tvoří pranepatnou výjimku.

Totéž ukáže se nejlépe, zabočíme-li ještě více do detailu. Tak měl na př. v pruské monarchii dle svrchu uvedené úřední publikace pruské státní kanceláře (seš. 138) v letech 1881—1890 celkem 31 okres méně než 2 procenta nemanželských porodů. Z okresů těch bylo 25 katolických; ve dvou bylo obyvatelstvo co do náboženského vyznání skorem stejně rozděleno a jen 4 okresy byly protestantské. Z téhož pramene plyne, že měly čtyři okresy r. 1894 dokonce méně než 1 procento nemanželských porodů. Byly to okresy následující: Meppen se 741 manželskými a 7 nemanželskými porody, Hümmling s 508 manželskými a 2 nemanželskými, Malmedy s 977 manželskými a 7 nemanželskými, Montjoie s 568 manželskými a 2 nemanželskými porody. Všechny čtyři okresy jsou ryze katolické.

Snad by mohl někdo namítati, že jest i u protestantů v Porýnsku procento nemanželských porodů nízké. Připouštíme; dostupujeť sotva 4 procent. Ale tím není ještě náš důkaz vyvrácen. Jak jsme již podotkli, mívá na náboženské menšiny vždy velký vliv většina, s níž bydlí. A proto nemůže nikdo ani v tomto případě tvrditi, že by byl příznivý výsledek ovocem protestantismu; vždyť tam, kde sám jest rozhodujícím činitelem, podobného výsledku se nedodělavá. Mimo to jest hospodářské i společenské postavení protestantů zvláště v Porýnsku nadmíru příznivé. V úřadech státních i obecních, v životě veřejném i obchodním mají přednost a vše ve svých rukou; a proto také budou snáze s to, aby ušli časným uzavřením sňatku všelikému nebezpečí života svobodného v oboru mravnosti.

V ostatních německých státech není žádný vládní okres aneb provincie ryze (anebo z $\frac{9}{10}$) katolický a

ryze protestantský. ¹⁾ V Bavorsku jsou nad to mezi krajinami na pravém břehu rýnském a Falci, pak i mezi okresy starobavorskými a franckými tak velké zákonodárné, sociální a jiné protivy, že bylo by každé srovnání nemožným a bezúčelným. Nanejvýše bychom mohli srovnati Dolní Franky (se 79·7 proc. katolíků) a Střední (se 74·9 proc. protestantů). Dolní Franky mají 8·28 proc., Střední Franky 17·37 proc. nemanželských porodů. Ale až pokud přičítati možno rozdíl ten rozdílu náboženskému, nedá se z uvedených důvodů nikterak určit.

Jediné ve velkovévodství oldenburském zdá se býti srovnávání ještě možným. Tamní katolický živel sice netvoří jednotu administrativní, ale známý statistik oldenburský Dr. P. Kollmann sestavil ve svém nejnovějším díle »Statistische Beschreibung der Gemeinden des Herzogtums Oldenburg« ²⁾ číslice nemanželských porodů v tak zv. münsterském Geestu, obývaném téměř výhradně katolíky, jakož i v oldenburském Geestu a Marschi, obývaných výhradně protestanty. Dle toho připadlo v letech 1886—1895 na münsterský Geest 1·9 proc., na oldenburgský Geest 4·6 proc., na Marsch 4·3 proc. nemanželských porodů. ³⁾ Poměry existenční jsou ostatně, jak plyne z téhož spisu, ve veřejném i soukromém životě skorem tytéž. Rozhodně nelze nalézt — vyjma náboženství — jiných okolností, které by vysvětlily nízký počet nemanželských porodů u obyvatelstva katolického. Přední podmínky, které jsme při srovnávání vždy požadovali, totiž větší kompaktní massy katolíků, zde ovšem nenalézáme (jest jich toliko 64.000); nedostatek ten však se vyváží tím, že jest ohraničeno oldenburgské území münsterské většinou katolickými kraji pruského vládního okresu osnabrückého, s nimiž je v čilém styku.

¹⁾ I ve Středních Frankách, onom kraji bavorském, ve kterém jest živel protestantský nejrozšířenější, bylo dle sčítání ze dne 2. prosince 1895 jenom 74·9 proc. protestantů.

²⁾ Nákladem A. Littmanna, Oldenburg 1897.

³⁾ Kollmann, l. c. str. 119.

2. Srovnání katolických a protestantských území ve státech neněmeckých.

Kraje ryze katolické a ryze protestantské v jednom a témž státu naléztí lze — mimo v Německu — ještě ve Švýcařích, Velké Británii a Nizozemí. Bohužel nemáme po ruce důkladného statistického materiálu z těchto zemí, a nezbývá, leč omeziti se na několik stručných poznámek.

Ve Švýcarsku jest srovnávání ztíženo tím, že nemá žádný katolický kanton onoho počtu katolíků, jaký v případě našem se vyžaduje. Největší z nich, luzernský, čítá jen 127.000 katolíků; mimo to nelze ho vhodně použiti, poněvadž působí veliké číslo cizinců, právě tak jako v Tyrolsku, na počet nemanželských porodů co nejnepříznivěji. Abychom předešli všelikému nedorozumění, podotýkame, že bývají považovány jen ony kantony za katolické nebo protestantské, v nichž náleží asi $\frac{9}{10}$ obyvatelstva dotyčnému náboženskému vyznání. Jsou tedy katolické kantony: Uri, Schwyz, Ob- a Nidwalden, Zug, Luzern, Wallis, Tessin a Appenzell Inner-Rhoden; protestantské pak jsou: Curych, Waadt, Schaffhaussen a Appenzell Ausser-Rhoden; ostatní platí za smíšené. Podáme nyní přehled nemanželských porodů ve všech kantonech za r. 1887—1896. Vyjmáme jej ze »Statistisches Jahrbuch der Schweiz für 1898.«¹⁾

VÝKAZ V.

Ze sta narozených bylo v letech 1886—1896 nemanželských v kantoně:

Appenzell Inner-	Uri	2:40
Rhoden	Obwalden	2:40
Schwyz	Zug	2:46
Nidwalden	Tessin (Ticino)	2:83
Glarus	Aargau	2:89

¹⁾ Vydalo »Statistisches Bureau des eidgenössischen Departemens des Innern« (Sklad: Art. Institut von Orell Füssli, Curych). Absolutní číslíce tam uvedené převedli jsme v procenta.

Appenzell Ausser	2·95	Luzern	4·61
Rhoden	3·33	Neufchatel	4·69
Basilej území	3·52	Bern	4·99
Solothurn	3·65	Waadt	5·35
St. Gallen (Svatý Havel)	3·75	Freiburg	5·73
Wallis	3·82	Thurgau	5·86
Graubünden	4·45	Curych	6·27
Schaffhausen		Basilej město	9·12
		Ženeva	10·20

Nápadným zajisté je v tomto výkaze nízké číslo nemanželských porodů v původních kantonech, Zugu a Appenzell Inner-Rhoden. Z 10 kantonů, kde jest nejméně nemanželských porodů, jsou pouze dva protestantskými: Glarus a Appenzell Ausser-Rhoden. Průměr pro celé Švýcarsko obnáší 4·72 proc. Všechny kantony katolické jsou pod tímto průměrným číslem. Ano, vyjímajíc Luzern a Wallis, mají všechny ostatní dokonce méně nežli 3 proc. nemanželských porodů, z čehož souditi možno u tohoto prostého, z orby a chovu dobytka po většině žijícího lidu, na vysoký stupeň mravnosti. Zcela určitě nelze přičítati příznivější poměry v kantonech katolických prostituci anebo jiným nemravným prostředkům; v tom dá mi každý znalec tamních poměrů za pravdu. Pokud mají vliv i poměry hospodářské, určiti se nedá pro nedostatek všeobecné příjmové daně; že by však byly poměry ty pro katolíky příznivé, není právě pravděpodobno.

Co se týče Nizozemí, nelze očekávati mezi provinciemi katolickými a protestantskými nápadného kontrastu. Dle statistiky o vzrůstu obyvatelstva za rok 1896 ¹⁾ obnášely totiž nemanželské porodů v celém království nizozemském průměrně jen 3 proc. Jak čtenář z dosud uvedeného poznal, vyrovná se číslice tato bezmála nejnižší, které bylo kdy v Evropě dosaženo při srovnávání větších skupin obyvatelstva,

¹⁾ Statistiek van den Loop der Bevolking van Nederland. Uitgegeven door het Departement van Binnenlandsche Zaken (s' Gravenhage 1898) str. 54. I zde jsme převedli čísla absolutní v poměrná.

a to ještě jen za nejpříznivějších okolností. Nemůžeme tedy očekávat, že by bylo procento v katolických provinciích značně nižší. Ale proto jsou přece obě katolické provincie, severní Brabantsko a Limburg, s 2·08, resp. 2·20 proc. nemanželských porodů ještě pod průměrným číslem; i zde osvědčuje se tudíž princip námi stanovený.

Vzhledem ku Velké Británii jest nám pro nedostatek jiného spolehlivého materiálu omeziti se na některé referáty, které vyjímáme z jednoho nejnovějšího spisu P. Hammersteina.¹⁾ Froude, anglický dějepisec protestantský, píše o mravních poměrech irských katolíků takto:²⁾ »Mezi četnými obviněními (irských) kněží v posledních staletích nenalezl jsem nikdy žaloby, že by byli vedli život nečistý. Bezvýjimečnou a podivuhodnou čistotu irských katolických žen z nižších tříd, která nemá pravdě podobně v celém civilisovaném světě sobě rovné a která rasse, jež ve století XVI. rovněž se vyznamenávala prostopášností, není zajisté vrozenou, nutno zcela a bez výjimky přičítati duchovenstvu katolickému.« A Lesker nazývá čistotu žen irských obdivuhodnou; na důkaz uvádí následující události:³⁾ »V Galwayi, jednom z nejchudších okresův irských, rovněž i v Claddagh nebylo po 9 let slyšeti o porodu nemanželském. Každé takové provinění přivádí s sebou největší opovržení a hanbu. Klesla-li dívka, bývá od rodičů vyhnána; příbuzní nechtějí o ní nikdy slyšeti; její spoludružky, ano celá ves odepírá jí dokonce životní potřeby.« — Zcela jinak tomu v Anglii a Škotsku. The Scotsman, jeden z nejznamenitějších listů presbyteriánského Škotska, přinesl r. 1869 tuto poznámku: »V Irsku jest poměr porodů nemanželských k manželským 3·8 proc., v Anglii 6·4 proc., ve Škotsku 9·9%. Jinými slovy: Anglie jest v tomto ohledě skorem dvoj-

¹⁾ Hammerstein »Katholicismus und Protestantismus« (Trevír 1894), str. 99—102.

²⁾ Froude, The English in Ireland in the eighteenth Century I. (Londýn, Longmans, Green et Co. 1872), 557.

³⁾ Lesker »Irlands Leiden und Kämpfe« (Möbuc 1881) str. 135 násl.

násob a Škotsko trojnásob špatnější Irska. Ano, my musíme připojiti ještě něco horšího, co není pro nás žádnou útěchou. Poměr nemanželských porodů jest v Irsku velice nestejný; a rozdíl ten jest pro nás protestanty, a ještě více pro nás presbyteriány a Škoty velice ponižujícím. Pozorujeme-li totiž rozmanité irské okresy, střídá se poměr nemanželských porodů mezi 6·2 proc. až 1·9 proc. Nejnižší čísla vykazují okresy západní, ležící hlavně v Connaughtu, kde jest $\frac{19}{20}$ obyvatelstva keltického a římsko-katolického; nejvyšší číslíce nacházíme na severovýchodě, v provincii ulsterské, kde jsou obyvatelé asi z polovice katoličtí a z polovice protestantští, a kde většina protestantů jest původu škotského a přináleží k vyznání presbyteriánskému. Výsledek toho všeho jest, že zpolá presbyteriánské a zpolá škotské Ulstersko jest v celku trojnásob nemravnější, nežli zcela papeženské a irské Connaughtsko — faktum, jež odpovídá i druhému, totiž, že jest Škotsko v celku trojnásob nemravnější nežli celké Irsko. To je faktum, ať už z něho pak vyvozuje každý, co se mu líbí.*

K tomuto referátu musíme především podotknouti, že nemáme — jak již častěji bylo s důrazem připomenuto — pouhý počet nemanželských porodů, bez ohledu na vlivuplné okolnosti, za spolehlivé měřítko mravnosti. Vezmeme-li však i k těmto okolnostem zřetel, pak bude poměr onen pro Anglii, Škotsko a Ulstersko ve skutečnosti ještě nepříznivějším. Připomínáme jen to, co jsme svrchu uvedli o rozšíření prostituce v Anglii, a co v menším rozsahu platí také pro okresy průmyslné a velká města ve Škotsku i Ulstersku, ale nikterak pro chudé obyvatelstvo venkovské v Connaughtu. Že jest sociální postavení obyvatelstva škotského a ulsterského nepoměrně příznivějším nežli v Connaughtu, netřeba podotýkati; vždyť stala se hrozná bída irského venkovského obyvatelstva v tamní provincii takměř příslovečnou. Tak velkou jest, že ze všech osob, které dosáhly stáří, aby mohly uzavřítí sňatek, žije v Irsku v manželství jenom 39%;¹⁾

¹⁾ Mayr, »Statistik und Gesellschaftslehre« II. 101.

číslo, jež nemá v celé Evropě sobě rovného. A přece vykazuje tato země — nehledíc k některým státům balkánským, (jichž statistika není zcela spolehlivou) — nejmenší číslci nemanželských porodů (2·78 proc. v letech 1887—1891). Rozdíl národnostní, na který byl v uvedeném referátě častěji kladen důraz, jest pro naši otázku bezvýznamným. poněvadž není mravní čistota rasy irské nikterak vrozenou, jak sám Froude ujišťuje. Kdyby však někomu se zdálo vychvalování mravnosti u Irčanů proto přehnaným, že se s ní namnoze nepotkáváme u Irčanův usedlých v Anglii a Americe, pak máme as právo poukázati na to, že tam nežijí Irové tak jako ve své vlasti sami pro sebe, nýbrž mezi většinou nekatolickou, jejímuž špatnému vlivu přičítati dlužno výsledek méně příznivý.

DRUHÝ ODDÍL.

Jak působí náboženské vyznání na zločinnost.

Mezi známkami nemravnosti vytkli jsme v úvodě na druhém místě přečiny proti trestním zákonům. Nikdo nepopře, že jsou přestupky státních zákonů velmi zhusta zároveň i přestupky zákona mravního. Ale proto přece se nehodí za kritérium poznání mravnosti v té či oné třídě společenské. Toť úsudek nejvýznamnějších autorit,¹⁾ zabývajících se naší otázkou; mohli bychom tedy zcela klidně o těchto zjevech pomlčet. Ale poněvadž naši protivníci stále opakují, že »katoličtí tendenční statistikové« jen proto se vyhýbají kriminální statistice, poněvadž jim není příznivou, chceme pojednati stručně i o této otázce.

Nejdříve uvedeme příčiny, proč nelze u lidu anebo u nějaké skupiny obyvatelstva souditi z cifer

¹⁾ Oettingen, který též sdílí tento náhled, odvolává se (l. c. str. 440—443) na Dr. Scheela, Dr. Krohne, Th. Schradera, Dr. Jellinka. — My poukazujeme mimo to na článek »Kriminalstatistik« od Dra. Scheela v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« IV., 888 násl., jakož i na pojednání G. Lindenberg »Die Ergebnisse der Kriminalstatistik« v »Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik« dritte Folge VIII, 588—599, 714—729.

zločinnosti na jeho mravnost, a pak sdělíme výrok kompetentních odborníkův o užívání dat kriminální statistiky. Když takto položíme pevný základ ku posouzení čísel, o nichž se jedná, uvedeme konečně i tato čísla, aby mohl čtenář posouditi, co jest pravdy na domnělé vyšší zločinnosti u katolíků.

Důvody, proč nelze použití číslíc kriminální statistiky pro srovnání statisticko-morální, jsou velice hojné a rozmanité. Možno je však rozdělití ve dvě hlavní skupiny; jedny plynou z povahy věci samotné, jiné pak z nynějšího stavu kriminální statistiky. Co se týče první skupiny, je těžko určiti, jakou mravní vinu má ten či onen přestupek trestních zákonů. U všech známek nemravnosti, o kterých dosud jsme jednali, možno zpravidla předpokládati těžkou morální vinu aspoň u jedné súčasné osoby; ale tomu tak není, jedná-li se o přestoupení zákonů trestních. Nouze, pohroma, překvapení, nepatrná nepozornost nebo nedbalost mohou míti v zápětí skutky, které sice musí soudce v zájmu veřejné bezpečnosti a pořádku přísně potrestati, jež však před soudem svědomí zůstávají bez viny aneb alespoň omluvitelnými. Při morálně statistickém zkoumání však se nehledí pochopitelně na vnější efekt, nýbrž jedině a výhradně na vinu morální, která trestuhodný skutek přivodila. Jakkoliv jsou tedy sdělení kriminálně-statistická sama sebou důležitá a významná, pro statistiku mravnosti mají přece jen cenu nepatrnou — vyjímajíc snad některé závažné zločiny, u nichž jest vina morální zřejmou.

Daleko větší objevují se potíže, pozorujeme-li nezměřitelnost (inkommensurabilitu) dat kriminálně-statistických a nedostatek dosavadní metody při jich sepisování. Jeden stát uveřejňuje toliko počet osob odsouzených, druhý jen počet obžalovaných, jiný opět číslíci potrestaných skutků. Jedny statistiky registrují všechny, i nejmenší přestupky nejen zákonů, ale i policejních nařízení, kdežto jiné uvádějí pouze přečiny potrestané řádnými soudy. Z toho plyne, jak pošetilé bylo by jednání, určiti d'e výsledků, kterých jsme na byli způsobem tak přerozmanitým, absolutní neb rela-

tivní číslo delinkventův a dokonce snad souditi dle toho i na mravnost dotyčných národů. Připojíme-li k tomu ještě rozdíly v zákonodárství a v hájení práva, nemůžeme ovšem pochopiti, kterak mohou protestantští polemikové — kteří přece chtějí, aby se na ně pohlíželo vážně — přicházeti s takovým naprosto bezcenným srovnáváním. Rovněž marnou byla by práce, z celkové massy všech provinění vybrati jednotlivé kategorie, a tyto pak navzájem srovnávati; v různých státech totiž spadají v dotyčné kategorie delikty zcela rozmanité. Někdy sice zní název kategorie anebo deliktu stejně, ale význam a právnická definice jest naprosto jiná.¹⁾ Konečně i ten pokus byl učiněn, rozčleniti celkovou massu aspoň v delikty proti státu, proti osobě a proti vlastnictví. Ale co prospěje morální statistice, znáti souhrn delinkventů té či oné kategorie, kdyžté provinění jejich jsou rázu zcela rozmanitého? Dejme tomu na příklad, že ve státě nebo provincii *A* přijde na 100.000 obyvatel 500 ve státě *B* 300 deliktů proti bezpečnosti osoby; z těch vztahoval by se v *A* větší díl na urážky nebo lehká poškození na těle, v *B* bylo by daleko vyšší procento těžkých, ano smrtelných poranění. Zda by nebylo naprosto nespravedливо prohlásiti na základě vyšší čísllice delinkventů obyvatelstvo státu *A* za morálně méně cenné? Jediné snad by se dalo upotřebiti kriminalistických dat pro účely morálně statistické tím způsobem, že by se srovnaly přisouzené tresty. Musilo by se stanoviti, mnoho-li z určité skupiny obyvatel bylo odsouzeno k smrti, k doživotnímu žaláři, na 15, 10 roků atd. Ale to bylo by ovšem možno jen v tom případě, že by zákonodárství a hájení práva bylo aspoň trochu analogickým

Jaký vliv může míti na čísllici zločinnosti různá horlivost při vyhledávání a stíhání zločinců, lze si představit dle zprávy o 6. hlavní schůzi »mezinárodního kriminálně-statistického sdružení« (odbývané ve

¹⁾ Tak čítá se na př. v Rakousku mezi přečiny proti mravnosti také účastenství na nedovolených hrách.

dnech 12., 13. a 14. srpna 1896).¹⁾ Dle náhledu vynikajících právníků zůstalo prý 90, ba i více procent všech profesionálních zlodějů nevypátráno. Tento náhled sice označil baron Liszt a jiní účastníci za příliš pessimistický; i nám se zdá, že jest ono procento přehnáno; ale když mohli odborníci na něco tak přílišného vůbec jen připadnouti, neřku-li obhajovati, jest zřejmo, že přečiny oznámené a odsouzené nestojí nikterak v poměru k těm, jež byly ve skutečnosti spáchány; proto nemohou býti také ani zdálí měřítkem pro skutečný počet trestuhodných porušení práva v tom onom státě. Procento potrestaných přečinů proti těm, které skutečně se udály, bude ovšem zcela různé dle toho, jak dokonalou jest organisace hájení trestního práva, jakož i dle větší nebo menší intensity trestního stíhání. Vyšší zločinnost není tudíž častokráte nic jiného, nežli číselné označení, že v zemi té je správa justiční zdokonalena.

Také v tom případě, že by se vůbec nepřihlíželo k rozmanitému zákonodárství a obhajování práva, zbývá přece ještě dosti rozdílů, které činí hodnotu kriminálně-statistických srovnání velice pochybnou. Rozpomeňme se jenom na vliv podnebí, vzdělanosti, zvláštnosti kmene, národnosti, temperamentu, i když pomlčíme o rozdílech sociálních. Dozajista není se stanoviska morálního totéž, chápe-li se nože horkokrevný Vlach nebo rozvázný, flegmatický Hollandan.

Nutno tudíž omeziti v praxi srovnání kriminálně-statistická na provincie a skupiny obyvatelstva téhož státu. Ale i tu — pozorujeme-li věc blíže — zdá se to nemožným. Zbývá totiž ještě jeden činitel, který má na počet přestupků větší vliv, nežli co jiného, a ježž možno bez odporu považovati za rozhodující; jsou to poměry sociální. Častokráte bylo již na to poukázáno, jak souhlasí čísllice kriminality s kolísáním cen potřebných životních prostředků, jakož i s výší mzdy. Mayr dokonce tvrdí,²⁾ že »každý pětník, o který

¹⁾ Mitteilungen der Internationalen Kriminalstatistischen Vereinigung V. (Berlin, J. Guttentag 1896), 465.

²⁾ M a y r, Gesetzmässigkeit im Gesellschaftsleben (Mnichov, R. Oldenbourg, 1877) str. 346, 347.

stoupla cena obilní, přivodil v území bavorském na pravém břehu Rýna na každých 100.000 obyvatel o jednu krádež více; a naopak, klesnutí cen obilních o jeden pětník vždy zase zabránilo při téměř počtu obyvatel jedné krádeži. Naproti tomu pozorujeme pravý opak ve výkaze o zločinech a přečinech proti bezpečnosti osoby.*

Jaký vliv mají na zločinnost poměry hospodářské, znázorňuje nejlépe výkaz, vyňatý z pojednání G. Lindemberga¹⁾ »Ergebnisse der Kriminalstatistik von 1882 bis 1892«:

VÝKAZ VI.

	Zločiny a přečiny proti majetku		Cena 100 kg. žitné mouky v Berlíně		Cena 100 kg. brambor v Berlíně	
	Počet od- souzených	Vzrůst proti mi- nulému roku v %	Cena	Vzrůst procentní	Cena	Vzrůst procentní
1883	164,590	—	20·4	—	55·7	—
1884	162,898	— 1·03	19·6	— 3·9	39·3	— 29·4
1885	157,275	— 3·45	19·3	— 1·5	32·2	— 18
1886	156,930	— 0·22	17·9	— 7·2	29·9	— 7·1
1887	154,745	— 1·89	17·1	— 4·4	33·3	+ 11
1888	152,652	— 1·88	18·8	+ 10·0	37·9	+ 13·8
1889	165,621	+ 8·49	21·8	+ 16·0	33·8	— 10·8
1890	168,107	+ 1·5	23·4	+ 7·3	36·4	+ 8·3
1891	177,835	+ 5·79	29·1	+ 24·3	68·8	+ 75·3
1892	196,437	+ 10·46	21·6	— 17·4	54·7	— 14·8

Nejvýše stoupla cena žitné mouky a brambor (zároveň) v letech 1888 a 1891. Dle toho je také nejvyšší zločinnost v letech 1889 a 1892; neboť následky zdražení objevují se vždy v největší intensitě — jak učí zkušenost — až v roce následujícím. Z toho jest patrné, že i srovnání zločinnosti u různých skupin

¹⁾ Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik VIII, 588 ff.

obyvatelstva jednoho a téhož státu nevyhnutelně vede k úsudku falešnému a nespravedlivému, nepřihlíží-li se k jejich hospodářskému postavení. Podrobnější rozbor číslíc zločinnosti v Německu nám to potvrdí.

Dříve však uvedeme ještě, jak jsme svrchu podotkli (str. 57), výroky vynikajících odborníkův o použití kriminálně-statistických dat. Ze spisovatelů, o nichž jsme se již zmínili, a kteří zavrhuji způsob souditi ze zločinnosti na mravnost, zasluhuje zvláštní zmínky Oettingen. Týž, jak sám vyznává ve třetím vydání svého spisu,¹⁾ dal se totiž svěsti v prvních vydáních k nerozvážným závěrům na základě dat kriminálně-statistických. Ve třetím vydání ještě dosti toho ponechal, ale v zásadě přece nyní se přidal ku všeobecnému názoru a tvrdí co nejrozhodněji, že jest naprosto pochybeno »sestavovati stupnici národnostní nemravnosti na základě absolutního anebo relativního počtu zločinů.« Dále praví: »Ale i ohledně číslíc zločinnosti v jedné a téže zemi, v době téhož zákonodárství nutno se varovati před podobnými všeobecnými, moralisujícími závěrky.«

Lindenberg vysvětluje svůj výkaz, který jsme uvedli pod číslem VI., těmito významnými slovy:²⁾ »Kdyby bylo ještě zapotřebí důkazu, že mají někteří činitelé, na náboženství, mravu, věrnosti a víře nezávislí, vliv na čísla statistická, byl by důkaz ten po dán nyní. Neboť nikdo nebude vážně tvrditi, že úcta před cizím majetkem od r. 1882—1888 tak nápadně v lidu vzrůstala, kdežto zase od r. 1888—1892 klesala v té míře, jak čísla vykazují. Kdyby bylo znamenati od r. 1882—1888 nějakých zvláštních pokroků v morálce a výchově lidu, pak bychom musili žasnouti nad tím, kterak v letech následujících vše dobré proměnilo se pojednou v pravý opak; a kdyby zase někdo konstruovati chtěl v letech 1888—1892 jakýsi chronický chorobný proces duševní, pak by se opět nedalo vysvětliti znatelné zlepšení až do roku 1888.

¹⁾ Oettingen, *Moralstatistik* (3. vyd. Erlangy 1882) str. 442.

²⁾ Lindenberg, *Ergebnisse der Kriminalstatistik*, v »*Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik*« VIII, 718, 719.

V pravdě však spočívá vzrůstání nebo ubývání deliktův proti majetku v hospodářských poměrech u nižších tříd lidu. Žaludek hraje při tom hlavní roli.«

Velice zřetelně a důkladně mluví o naší otázce Dr. Scheel, ředitel císařského statistického úřadu v Berlíně. Především klade za základ tuto větu: ¹⁾ »Že statistika kriminální nemůže poskytnouti vůbec žádného měřítko pro mravnost v obyvatelstvu, jest jasno. Vždyť uvádí jen takové skutky, které náležejí před soud dle zákona trestního a z těch zase jen ty, které skutečně byly objeveny a stíhány.« — Na to uvádí blíže důvody, proč nemožno použití kriminálně-statistických dat ke srovnávání: ²⁾ »1. Delikty bývají v trestních zákonnících zcela různě definovány, takže číslice, takto vypočítané, mají rovněž význam zcela rozmanitý, 2. intensita trestního stíhání bývá velice nestejná, a odsouzené delikty činí na různých místech také velice různé procento vzhledem k těm, které byly ve skutečnosti spáchány; 3. statistické pojednání bývá jak ve hlavních rysech tak i v jednotlivostech velice různé.« — Jak vidno, jsou to v podstatě tytéž důvody, jaké jsme uvedli svrchu i my. Ale proto přece jsme je uveřejnili nyní doslovně, aby každý čtenář sám o tom přesvědčiti se mohl, že významu cifer kriminality pro statistiku morální neuznávají jenom »katoličtí tendenční statistikové«.

Totéž možno nalézt i ve zprávě o pátém hlavním shromáždění mezinárodního kriminalistického sdružení, kterou chceme nyní uvést jakožto nejnovější svědectví, z ultramontanismu zajisté nikterak podezřelé: ³⁾ »Mezinárodní kriminalistické sdružení klade konečně důraz na to, že nelze použití statistiky, jejíž jednotnost pro všechny státy kulturní je tuto navržena, k ukvapenému mezinárodnímu srovnání zločinnosti. Požadavek jednotných pravidel methodicko-logických zakládá se zkrátka na tom, že pravidla ta jsou poža-

¹⁾ Scheel, »Kriminalstatistik I. c. str. 888.

²⁾ L. c. str. 889.

³⁾ Mitteil. der Internat. Kriminal. Vereinigung V. 189.

davky mathematicko-logického přemýšlení, a proto pro všechny země závazná. Naproti tomu svědčí proti mezinárodnímu srovnávání dosažených materiálních výsledků všechny důvody, které se opírají o rozmanité trestní, sporné, hospodářské a kulturní zařízení různých států.*

Není tudíž pochyby, že nelze souditi na menší mravnost některého národa nebo skupiny obyvatelstva, objevuje-li se tam větší procento delinkventů. Mezinárodní srovnávání zločinnosti nemá tedy pro morální statistiku ceny žádné; srovnání pak různých vrstev obyvatelstva téhož státu mohou přispěti jen tehdy ke spravedlivému posouzení, žijí-li přibližně v týchž hospodářských poměrech, a není-li nad to snad ještě jiných rozdílův, o nichž svrchu jsme se zmínili. Každému jest však známo, že právě co se týče materiálního a společenského postavení, jest v Německu mezi obyvatelstvem katolickým a protestantským rozdíl největší. Katolíci jsou většinou třídou chudší, hospodářsky slabší; v těžkém boji o svou existenci jsou všudy odstrkováni, poněvadž bohatství, politická moc, správa státního jmění spočívá v rukou většiny protestantské; a ta kořistí z ní také ve svůj prospěch co nejbezohledněji, jak dokázalo hnutí o rovnoprávnosti.¹⁾ Že pak jsou třídy hospodářsky slabší daleko více vydány v nebezpečí přestoupení zákona, plyne zcela zřejmě zvláště z toho — nehledíme-li ani k faktům, o kterých dříve již jsme promluvili — že mělo ze 6817 osob, jež byly odsouzeny v Prusku r. 1895—96 do žaláře, pouze 788, tedy jen 11·56%, příjmu přes

¹⁾ Srovnej »Die Parität in Preussen« 2. vyd. Kolín 1899. — Jiný důkaz poskytuje též sčítání lidu dle povolání a živnosti ze dne 14. června 1895. Ačkoli bylo totiž v říši německé 62·8 proc. obyvatelstva protestantského a 35·8 proc. katolického, tož bylo mezi vyššími úředníky, advokáty a notáři 67·8 proc. protestantů a jen 27·0 proc. katolíků; ve správním, dozorcím a kancelářském personále bylo 73·0 proc. protestantův a 26·5 proc. katolíků; mezi důstojnictvem a úřednictvem správy vojenské se šarží důstojnickou bylo 82·2 proc. protest. a 17·3 proc. katolíků. — Vypočteno dle »Statistik des Deutschen Reiches«, neue Folge CIII. 878, 379.

900 marek,¹⁾ ač náleželo k této kategorii v onom roce 29·16 proc. veškerého obyvatelstva.²⁾ — K rozdílu v postavení sociálním druží se u katolíků polských ještě i rozdíl národnostní, který sám sebou již jest velice závažný; ale zvláště tehda jest rozhodujícím, když národ násilnými prostředky a urážením svých nejsvětějších práv dohnán jest ve stav svrchovaného národnostního rozčilení.

Konečně nesmíme při posuzování této otázky zapomenouti, že jest katolíkům v Prusku až podnes snášení následky kulturního boje. Nedostatkem pravidelné duchovní správy zavládlo mezi obyvatelstvem katolickým na mnoha místech politování hodné zdivočení, které mizí jen ponenáhlu, dle toho, jak se vyplňují četné až posud mezery v duchovenstvu. Jak smutné následky máti může nedostatek řádné duchovní správy, dokazují nejlépe výsledky kriminální statistiky v Brunšvicku. Jeden protestantský polemik s chloubou na to poukázal, že tvoří tamní katolíci nepoměrně větší část brunšvických zločinců. Toť ovšem pravda. Ale představme si jen postavení těchto 19000 katolíků, kteří žijí roztroušeně mezi obyvatelstvem protestantským, čítajícím 411.000 duší, namnoze bez vlastního kostela i školy. Až do nejnovější doby byly ve vévodství brunšvickém jenom dvě katolické fary, ve městech Brunšviku a Wolfenbüttelu. K těm sice nyní některé přibýly; ale všichni katolíci, kteří nebydlí ve městech Brunšviku, Wolfenbüttelu a Helmstedtě, jsou až podnes přifařeni k farnostem lutheránským, a povinni hlásiti lutheránským pastorům narození, úmrtí a svatby. Ke katolickým křtům, oddávkám a pohřbům musí se vyžádati svolení od faráře lutheránského a výkony ty mohou býti provedeny jen od takových duchovních, kteří jsou k tomu v území vévodství brunšvického zvláště oprávněni. Udělují-li katoličtí duchovní ze sou-

¹⁾ Statistik der zum Ressort des Kgl. Preuss. Ministeriums des Innern gehörenden Strafanstalten und Gefängnisse (Berlin, Druckerei der Strafaustaltsverwaltung, 1897) str. 153

²⁾ Statistisches Handbuch f. den preussischen Staat. (Berlin 1898), str. 562.

sedního pruského území některému umírajícímu svatě svátosti, jsou trestně stíháni. Katolické školní děti, nebydlí-li v jedné ze tří státem uznaných katolických farností, jsou nuceny navštěvovati školy protestantské, i protestantské náboženství.¹⁾ Že jest za takovýchto poměrů mravní stav u brunšvických katolíků namnoze nepříznivý, snadno se pochopí. Ale to jest nepochopitelné, jak může někdo odvozovati z toho nepříznivý úsudek o vlivu církve katolické na mravy, kdyžtě působení církve jest v případě onom stlačeno skorem na nullu. Toť v pravdě převrácenost vyššího již stupně, dělají katolickou církev zodpovědnou za následky protestantské intolerance.

Jak vidno, lze na základě četných, a to velice vážných důvodův očekávati u katolíků značně vyšší číslo zločinnosti; ale současně je zjev ten také zcela vysvětlitelný. Uvedeme-li přece výsledky kriminální statistiky v Německu a speciálně v Prusku, děje se to jen proto, bychom ukázali, že přese všechny, pro katolíky tak nepříznivé okolnosti, srovnání zločinnosti nevypadne pro ně tak nepříznivě, jak bychom očekávali dle tvrzení svých protivníků.

Ve »Statistisches Jahrbuch des Deutschen Reiches« z r. 1895 jest uveden (na str. 146 a 147) přehled kriminálně statistických dat za desetiletí 1882 až 1891. Vyběříme z něho číslíce uvedené u největších německých států; aby pak tím určitěji vyniklo relativní účastenství vyznavačův obojího náboženství na nejdůležitějších skupinách deliktů, připojíme ještě čísla z provincie porýnské, velikou převahou katolické, a čísla z provincie braniborské (zcela protestantské) (nečítajíc v to Berlín).

¹⁾ Srov. Staatslexikon der Görresgesellschaft I. (Freiburg 1889), 1186 a Vering, Kirchenrecht (3. vydání Freiburg 1893) str. 198.

VÝKAZ VII.

Ze 100.000 osob občanských, ke spáchání zločinů schopných (strafmündig), bylo v letech 1882—1891 průměrně odsouzeno:

Přečiny a zločiny	Prusko	Sasko	Würtem- bersko	Bavory	Badensko	Elsasko- Lothrinsko	Provincie Porýnská	Provincie Braniborská
Násilí proti úřed- ním osobám .	4.1	5.7	3.8	8.2	2.5	2.3	3.1	4.2
Rušení domácího míru	5.8	3.1	1.6	8.3	1.7	2.1	3.0	5.6
Přestoupení brane- ckého zákona .	6.0	1.8	7.3	8.9	3.7	18.1	3.1	2.6
Křivá přísaha . .	0.28	0.16	0.30	0.36	0.25	0.03	0.13	0.22
Smilství a násilné smilství	0.83	1.19	1.23	1.07	1.45	0.80	0.94	0.95
Urážka	12.9	12.8	15.0	16.2	9.0	12.0	8.7	15.0
Vražda a zabití .	0.08	0.09	0.13	0.12	0.06	0.06	0.06	0.07
Prosté ublížení na těle	6.8	1.5	2.3	8.2	2.4	4.4	4.8	6.4
Těžké ublížení na těle	15.3	7.9	13.0	28.7	15.7	18.0	14.8	13.0
Vydírání, nebezp. vybrožování . .	1.8	0.9	2.5	2.8	2.5	1.1	0.9	1.4
Krádež	29.8	31.6	22.1	28.9	24.1	16.2	15.2	27.2
Zpronevěření . .	4.5	5.2	3.7	5.7	4.7	2.3	2.4	4.0
Loupež atd. . . .	0.15	0.07	0.13	0.13	0.06	0.03	0.10	0.12
Přechovávání . .	2.6	2.0	1.5	2.1	1.7	1.1	1.3	2.0
Podvod	3.6	6.0	6.6	6.6	6.8	2.7	2.6	3.1
Padělání listin . .	0.9	1.33	1.9	1.08	1.14	0.53	0.79	0.66
Poškození majetku	4.1	2.5	2.6	4.8	3.2	3.5	3.9	3.9
Žhárství	0.17	0.21	0.25	0.14	0.12	0.06	0.05	0.18

Srovnáváme-li nyní spolkové státy nebo země převahou katolické se zeměmi převahou protestantskými, vidíme, že se jeví jen při poraněních tělesných znatelný rozdíl. V katolickém Bavorsku bylo ze 100.000 osob, ke spáchání zločinů schopných, odsouzeno pro nebezpečné poranění na těle 28·7, kdežto v protestantském Prusku toliko 15·3 a v Sasku dokonce jen 7·9. Ale, že nikterak nesouvisí tento rozdíl s rozličným vyznáním náboženským, vysvítá nejlépe z toho, pohlédneme-li na číslice Badenska a Porýnska, které jsou přece také převahou katolické. Četná tělesná poranění v Bavorsku souvisí zřejmě s povahou obyvatel provincií starobavorských a Falce. Jest přece s dostatek známo, jak často se strhnou rvačky zvláště na venku. Uvážíme-li prudkou a drsnou povahu tohoto jadrného kmene, nebudeme se diviti, skončí-li taková setkání zhusta dosti značným poraněním. Je to ovšem úkaz politování hodný, a my ho nechceme nikterak omlouvat, ale na druhé straně přece jen nemůže býti příčinou, aby se uvrhla na tamní obyvatelstvo skvrna morální inferiority. Delinkventi zajisté nehledí ve své rozkvašené mysli tak přesné na následky ran, jež rozdávají; a proto také dlužno s morálního stanoviska mírněji je posuzovati, nastane-li proti jich úmyslu těžké poranění.

Spolehlivěji a přesněji dá se posouditi účastenství obou vyznání (katolického a protestantského) na kriminalitě dle velice pečlivě zpracované kriminální statistiky za rok 1896, která jest uvedena v 95. svazku »Statistik des Deutschen Reiches« (Verlag von Puttkammer und Mühlbrecht, Berlin 1898). Delinkventi jsou totiž roztrženi jednak dle jednotlivých zločinův a přestupků, jednak i dle stáří, pohlaví, povolání a náboženství; a tak lze stanovit, mnoho-li katolíkův a mnoho-li protestantův v jednotlivých vládních okresích proti tomu neb onomu zákonu se provinilo. Z toho také vysvítá, že připadá velký počet tělesných poranění v Bavořích téměř z polovice na protestanty a z polovice na katolíky. Dle sčítání ze dne 2. prosince 1895 bylo v Bavořích 28·2 proc. protestantů; tělesných poranění pak se účastnilo 26·1 proc.; počet to, který odpovídá bezmála poměru obou náboženských

vyznání v té zemi. V celku jest na tom protestantské obyvatelstvo v Bavorsku o něco lépe nežli katolické, neboť se účastnilo na celkovém počtu všech zločinů a provinění v poměru 25:4 procent; příčinou toho jest hlavně menší účastenství na deliktech majetkových (23·8 proc.). Ostatně, jak vidno, není ten rozdíl právě značný. V ostatních státech německých jest pro katolíky poměr dokonce příznivější. V Badensku jest katolíků 61·3 proc., protestantů 37·0 proc.; na zločinnosti však se účastnilo jen 55·6 proc. katolíků, kdežto protestantů 41·7 proc. Dle statistických sdělení badenských¹⁾ bylo v desetiletí 1883 až 1892 nejnižší průměrné číslo kriminality v okresích skorem výhradně katolických: Achern, Bühl, Buchen, Wolfach, Tauberbischofsheim a Engen, t. j. ze 100.000 osob ke spáchání zločinů schopných bylo odsouzeno 393 až 491,²⁾ zatím co obnášelo průměrné číslo v celém velkovévodství právě 1000, a v okresích Heidelbergu, Mannheimu, Pforzheimu a Durlachu stoupla číslice dokonce na 1142 až 1211. Ve Württembersku jest poměr katolíků ke všem obyvatelům 30:70; na zločinnosti však se účastnili jenom v poměru 29·2:70·8. Ačkoli pak jest v celé říši 35·8 proc. katolíků, kdežto katolických delinkventů jest 39·5 proc., dlužno přičísti tento nepříznivý výsledek především méně příznivému postavení katolíků pruských. Katolíci pruští tvoří totiž skorem $\frac{3}{5}$ všech katolíků v Německu, takže jejich postavení míti musí v této otázce přirozeně rozhodující vliv na celkový resultát. A v pravdě mezi odsouzenými v Prusku bylo 37·5 proc. katolíků, kdežto vzhledem ku veškerému obyvatelstvu monarchie bylo katolíků jen 34·5 proc. Ovšem, ani tento rozdíl není ještě značný; ale přes to přece s podivem se ptáme, jak to přijde, že skupina obyvatelstva, která ohledně mravnosti v užším smyslu daleko předčí spoluobčany

¹⁾ Statist. Mitteil. über das Grossherzogtum Baden XI. sv., 12. sešit.

²⁾ V tyto číslice jsou pojati i takoví, kteří byli odsouzeni pro přestupky. Proto jsou značně vyšší nežli poměrná čísla, která jsme uvedli svrchu pro jednotlivé státy německé.

jinověrce, ve zločinnosti vykazuje pravý opak! To však je zase nejlepším důkazem toho, že nemůže býti počet přestupků zákona měřítkem mravnosti; jinak byl by odpor ten nevysvětlitelným. Pozorujeme-li blíže, jak jest zločinnost rozšířena v jednotlivých provinciích, vyčteme snadno pravou příčinu tohoto zvláštního zjevu. Ze 106507 delinkventů katolických připadá totiž neméně nežli 46.606, tedy 43·7 proc. na provincie Poznaňsko a Západní Prusko, jakož i na vládní okres Opole, kde, jak známo, jsou katolíci převahou národnosti polské; z ostatních 7½ milionu katolických Prusů bylo pak odsouzeno jen 59 901; to jest, na 10.000 katolických obyvatel připadlo 79·87 delinkventů. Za to bylo odsouzeno z 10.000 protestantských Prusů 84·57. Nehledíme-li tudíž k územím polským, jsou katolíci pruští i v ohledě kriminality lepší, nežli jich protestantští krajané.

Týž resultát poskytuje i pruská statistika vězeňská ¹⁾ za rok 1895—96. Ze 6817 osob, během tohoto roku do vězení odsouzených, mluvilo 1463 jen polsky, anebo německy a polsky. Nezmýlíme se dozajista, řekneme-li, že většina z nich byla vyznání katolického. Odečteme-li nyní tuto summu od celkové summy všech katolíků, kteří v tom roce byli odsouzeni do vězení (2.653), zbývá 1190 zločinců vyznání katolického národnosti německé. To dělá na 10.000 katolických Prusů asi 1·5 trestance, kdežto na 10.000 protestantských Prusů připadají 2·0 trestanci. Jakožto další potvrzení tohoto faktu mchli bychom ještě uvést, že z pruských provincií vykazuje právě katolické Porýnsko, (mimo Westfalsko, které jest rovněž převahou katolické), skorem pravidelně nejnižší číslici kriminality. Že pak stojí Poláci ohledně kriminality ve světle tak nepříznivém, nemůže naplniti podivem nikoho, kdo zná neblahé sociální i politické poměry, jimiž strádá obyvatelstvo polské.

¹⁾ L. c. str. 152.

TŘETÍ ODDÍL.

Jak působí náboženské vyznání na počet sebevražd.

Mnohem důležitější pro posouzení mravního stavu je statistika sebevražd. Sebevražda jest, dle výroku Wuttkeho, kterého cituje Oettingen:¹⁾ »nejkřiklavější a nejvýznačnější prozrazení jednak života, hříchem roze-
rvaného, jednak i nerozluštitelného odporu, ve který se zapletl člověk následkem hříchu.« Ale nemravnost sebevraždy nespočívá toliko ve skutku samotném; sebevražda jest spíše, jak praví Masaryk:²⁾ »v nejčet-
nějších případech násilné zakončení dlouhého řetězu pohloupení a mravních poklesků.«

Nežli přistoupíme ku přirovnání jednotlivých zemí co do počtu sebevražd, musíme především vyšetřiti, které momenty zvyšují anebo zmenšují počet sebevražd. Morselli, Oettingen a jiní statistikové se domní-
vají, že rozhodný vliv připisovati dlužno národnosti, ať už samotné anebo ve spojení ještě s jinými příči-
nami. Dle jich theorie byli by ke spáchání sebevraždy nejvíce náchylni Germáni a Skandinávci; méně touhy

¹⁾ L. c. str. 737.

²⁾ Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung (Viedeň 1881) str. 75.

ukrátiti sobě uměle života jeví Keltorománi; nejméně Latiníci a Slované. Tento náhled (hypothesa) však vede k záhadám (problémům), jakých obhájci jeho stěží as uspokojivě rozřeší. Anglie, Norvéžsko, Nizozemí, jakož i většina katolických území národnosti německé vykazují totiž nízký počet sebevražd, ačkoliv náležejí k zemím germánským, kdežto ve Francii objevuje se naproti tomu číslo dosti vysoké, ačkoliv náleží k zemím keltorománským. Ještě méně jest pravděpodobno, že by mohl míti podstatný vliv na počet sebevražd trest, kterým v Anglii a Rusku stihá zákon pokus sebevražděný. Neboť kdo jednou se rozhodl životu svému učiniti konec, ten dá se stěží odvrátiti od svého úmyslu strachem před vězením anebo poškozením na majetku; vždyť je zapotřebí jen trochu opatrnosti, a touženého cíle jistě dosáhne. Spíše by se mohlo mysliti, že musí přispívati ku rozmnožení sebevražd nepříznivé poměry hospodářské. Ale ani tento náhled není správným, poněvadž právě v zemích, které jsou v hospodářském ohledě poměrně dosti příznivě situovány, jako ve Francii, Dánsku a Sasku, sebevraždy nejčastěji se přiházejí, kdežto ve zchudlých a zbědovaných státech, jako v Itálii, Španělsku a Irsku, jsou nejřidší. Vyšetřením příčin sebevraždy vyšlo na jevo, že v Prusku, kde byly spáchány v letech 1882 až 1896 průměrně 6393 sebevraždy ročně, jen 588, tedy ani ne 10 proc. bylo následkem neutěšených poměrů majetkových, ztrát anebo starostí o výživu.¹⁾ Dle velice podrobného zkoumání Dra. E. Rehfsche²⁾ vzalo sobě v Prusku a Sasku život ze 60.000 sebevrahů jenom 11·9 proc. resp. 9·1 proc. pro nepříznivé poměry majetkové. Také v Dánsku³⁾ náležela k této kategorii v letech 1881—1890 jen asi $\frac{1}{5}$ sebevrahů. Zdá se tudíž, že rozhodujícím činitelem může

¹⁾ Statistisches Handbuch für den Preussischen Staat (Berlín 1898) str. 211.

²⁾ Der Selbstmord (Berlín, Fischers medicinische Buchhandlung, 1893) str. 109.

³⁾ Statistiske Meddelelsers tredie Raekke XVIII. svazek, 2 seš. Udgiven af Statens stat. Bureau.

tu býti jediné náboženství. Vizme nyní následující výkaz.

VÝKAZ VIII.

Ze 100.000 obyvatel spáchalo v letech 1881 až 1890 sebevraždu: ¹⁾

1. v Sasku	35·3	15. v Uhrách	8·8
2. v Dánsku	25·5	16. v Anglii a Walesu	7·7
3. v Hessensku	23·6	17. v Norvéžsku	6·8
4. ve Švýcarsku	22·7	18. ve Škotsku	5·5
5. v Německu	20·7	19. v Nizozemí	5·5
6. ve Francii	20·7	20. v Itálii	4·9
7. v Prusku	20·0	21. v Rumunsku	4·2
8. v Badensku	19·4	22. ve Finsku	3·9
9. v Rakousku	16·1	23. v Srbsku	3·8
10. ve Württembersku	16·0	24. v Rusku	2·7
11. v Bavorsku	13·7	25. ve Španělsku	2·4
12. v Elsas-Lothrinsku	11·6	26. v Irsku	2·3
13. v Belgii	11·4	27. v Portugalsku	0·7
14. ve Švédsku	10·7		

Výkaz ten v pravdě jest nejlepším svědectvím pro příznivý vliv katolicismu. Většinu sebevrahů (nehledíc k několika menším německým státům) vykazuje konstantně Sasko, domovina lutheranismu, s 35·3 sebevrahy ze 100.000 obyvatel. Druhé místo zaujímá rovněž konstantně zcela protestantské Dánsko s 25·5. Poslední ve výkazu jsou Španěly s 2·4, Irsko s 2·3 a Portugaly s 0·7 sebevrahy na 100.000 obyvatel. Jaký to značný rozdíl!

Ještě příznivějším jeví se poměr pro katolíky, srovnáváme-li v říši německé území katolická s pro-

¹⁾ Tento výkaz jsme sestavili dle údajů Mayrových v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« (1. Suppl.-Bd., Jena 1895, str. 698, 699). Data větších německých států, na str. 698 uveřejněná, jsme připojili ve hlavním výkaze na příslušném místě; za to jsme vynechali údaje za Monako, Lichtenstein, Luxemburg a Bosnu, poněvadž se nám nezdají vhodnými pro srovnávání.

²⁾ O Portugalsku viz »Wiener Klinische Rundschau« (ročník 1898, č. 42). Srov. Walter, »Socialpolitik und Moral« (Freiburg 1899, Anhang str. 383.

testanskými. Nejlépe nám to znázorní výkaz o sebevraždách spáchaných v jednotlivých pruských provinciích (v letech 1893—1896), ¹⁾ ze »Statistisches Jahrbuch des Deutschen Reiches« z r. 1898.

VYKAZ IX.

Ze 100.000 obyvatel spáchalo sebevraždu:

1. ve Šlesvik-Holštýn. 33·0	8. v Pomoranech . 18·6
2. v Sasku 32·1	9. ve Vých. Prusku 14·9
3. v Berlíně 31·1	10. v Záp. Prusku . 13·3
4. v Braniborsku . . 30·3	11. v Hohenzollern. 12·2
5. ve Slezsku 25·4	12. ve Westfalsku . 10·9
6. v Hannoversku . . 21·8	13. v Porýnsku . . . 10·9
7. v Hessen-Nassavsku 21·4	14. v Poznaňsku . . 9·2

Mluví-li jž přirovnání provincií převahou katolických s provinciemi převahou protestanskými co do počtu sebevražd zřejmě ve prospěch prvních, jest rozdíl ten ještě znatelnějším, srovnáme li vládní okresy ryze katolické s ryze protestanskými, jako jsme učinili, pojednávajíce o nemanželských porodech. Nejjednodušší methoda by ovšem byla ta, srovnati přímo počet sebevrahů katolíků s počtem sebevrahů protestantů. Ale o této okolnosti, která zajisté není nikterak malichernou, pruská statistika od konce let sedmdesátých nápadně mlčí, ač jsou její údaje o sebevraždě v ostatních maličkostech vypracovány s bezpříkladnou péčí. ²⁾ I nezbývá, než aby nedostatek onen nahradilo aspoň z části srovnání okresů konfessionelně nesmíšených. V letech 1892—1896 připadlo pak ve třech ryze katolických vládních okresích (Cáchách, Münsteru a Opolí) na 100.000 obyvatel 5·4, resp. 7·0 a 8·4 sebevrahů; za to vstoupil jejich počet v krajinách ryze

¹⁾ Krátká doba pozorovací nepadá tu nikterak na váhu, právě jako při kantonech švýcarských (o nichž později), poněvadž zůstal poměr stále týž. Snažili jsme se podati svým čtenářům pokud možno všudy nejnovější data.

²⁾ Také Dr. Rehfish o načuje v zájmu vědy takového jednání politováníhodným (l. c. str. 141).

protestantských až na 32·9 (Postupím), 33·5 (Magdeburk) a 39·4 (Lehnice).¹⁾

Podobné výsledky vykazuje srovnání katolických a protestantských kantonů ve Švýcarsku. Dle »Statistisches Jahrbuch der Schweiz«, (Nákladem: Artistisches Institut von Orell Füssli, Curych 1898) z r. 1898, obnášel absolutní počet sebevražd v letech 1895—96 průměrně v kantonech:

VÝKAZ X.

1. Curych	114	14. Schaffhausen	9
2. Bern	107	15. Appenzell A. Rh.	14
3. Luzern	14	16. Appenzell I. Rh.	1
4. Uri	0	17. St. Gallen	41
5. Schwyz	2	18. Graubünden	12
6. Obwalden	1	19. Aargau	31
7. Nidwalden	1	20. Thurgau	28
8. Glarus	10	21. Tessin	14
9. Zug	1	22. Waadt	113
10. Freiburg	12	23. Wallis	8
11. Solothurn	13	24. Neufchatel	34
12. Basilej město	13	25. Ženeva	37
13. Basilej území	11		

V kantonech ryze katolických (Luzern, Uri, Schwyz, Obwalden, Nidwalden, Zug, Appenzel I. Rh., Tessin, Wallis) byly tedy dohromady 42 sebevraždy; (obyvatelstva v nich usedlého jest 498.000 duší); za to v kantonech ryze protestantských (Curych, Waadt, Schaffhausen, Appenzell A. Rh.) 250 (ze 740.000 obyvatel). To jest: ze 100.000 obyvatel připadá na kantony ryze katolické 8·43, na ryze protestantské však 33·8 sebevrahů.

Celkový výsledek je tedy beze vší pochybnosti daleko příznivějším pro státy a území katolická. Nesmíme tudíž se diviti, jestliže i Masaryk — zajisté

¹⁾ Statistisches Handbuch für den Preussischen Staat (1898) str. 207.

žádný »klerikál« — se zřetelem na tak jasná data uznati musí v tomto ohledě požehnaný vliv náboženství katolického. Ve svém klassickém díle o sebevraždě píše: ¹⁾ »Vliv středověké církve lidem velice prospěl. Srdce jich byla na dlouhou dobu úplně ukojena, lidé pokládali se za šťastny, neboť náboženství bylo duši všelikých životních poměrů, navyklo massy lidu duchovnímu vedení a poskytovalo ve svém jednotném názoru světovém pevnou oporu v neblahých proměnách života středověkého. Podařilo se mravy a celý životní názor u lidu tak utvářiti, že nemohla chorobná náklonnost k sebevraždě ani povstati. Katolicismus dělá své přívržence trpělivy a poslušny, on skýtá lidem něco zvláště mírného a jemného, a udílí tolik útěchy a naděje, že nedává vzklíčiti pessimismu.« V katolickém středověku byla tedy sebevražda zjevem takměř neznámým. ²⁾ »Ojedinělé případy, o nichž se činí zmínka,« praví Masaryk, »nejsou následky jakési všeobecně rozšířené chorobné náklonnosti, nýbrž se vysvětlují několika speciálními nepříznivými názory, zařízeními a sociálními poměry té doby. Obzvláště řídkou byla sebevražda u žen, a dokonce se nám zachovaly zprávy, že se udál během několika staletí jen jediný případ. Usmrtila prý se jakási Španělka ze strachu, že nebude s to, aby za nepřítomnosti manželovy přemohla svou vášeň. Byť tvrzení toto bylo přehnáno, tož přece jen rozhodně dosvědčuje, že byla sebevražda ve středověku jen velice zřídka a ojediněle spáchána. S renaissancí a reformací stávají se sebevraždy hojnějšími; v 18 století dá se již dokázati jistá chorobná náklonnost k sebevraždě a v našem století jest náklonnost tato již všeobecně a velice intensivně rozšířena.« Ale, jak jsme viděli z nejnovějších dat statistických, poskytuje i dnes ještě katolicismus ochranu proti této chorobné sebevražedné náklonnosti. Ovšem předpokládá se při tom, jak také Masaryk podotýká, ³⁾ že není katolicismus omezen

¹⁾ Masaryk l. c. str. 160.

²⁾ Dr. Rehfish (l. c. str. 59) poukazuje též na toto faktum.

³⁾ Masaryk, l. c. str. 91.

pouze na katolický křestní list, nýbrž, že ovládá celý život a prakticky se provádí. Tak se i vysvětluje, proč zaujímá Francie ohledně počtu sebevražd mezi státy převahou katolickými výjimečné postavení. Systematické odkřesťanění, které se tam po více nežli 20 let bez ustání provádělo, počíná nésti své ovoce. Dříve bylo i ve Francii jinak. V letech 1836—1852 obnášel tam počet sebevražd průměrně 3066 za rok.¹⁾ To jest při obyvatelstvu, čítajícím průměrně 34,739.000 duší, ze 100.000 jen 8·32. V letech 1855—1870 obnášel roční průměr 12·3 (ze 100.000).²⁾ Pak začíná nápadné a rychlé stoupání, až dosaženo v letech 1891—1893 číslice 22·5.³⁾ V těchto třech letech překonali dokonce Francouzi co do počtu sebevražd i své sousedy za Vogesami; neboť v Německu připadlo v téže době na 100.000 obyvatel průměrně jen 21 0 sebevrahů. Během 50 let (1842—1892) se počet sebevražd ve Francii více nežli ztrojnásobil. Tento neblahý výsledek nemožno ovšem, jak se samo sebou rozumí, přičítati na vrub církvi katolické; vždyť přece pokládá republikánská vláda francouzská ustavičně za svou nejprřednější povinnost, podrývati vliv církve na francouzský lid. V příštím článku, pojednávajícím o statistice manželského rozvodu, se k tomu ještě vrátíme. Dříve však chceme na to poukázati, že důmyslnější protestanté i učenci, kteří nestojí na stanovisku katolicko-církevním, uznávají za příčinu vzrůstající mravní zkázy ve Francii zákonodárství církvi nepřátelské, zvláště v oboru školství. Svědectví ta vyjímáme z »Korrespondenzblatt zur Bekämpfung der öffentlichen Sittenlosigkeit«. Tam se praví:⁴⁾ »Nejsmutnější událostí jest, že se značně rozmáhá kriminalita u dětí a mládeže. Dnes jest počet zločinných dětí dvojnásob tak velký jako počet zločinců dospělých; a přece není ve Francii ani 7 millionů neploletých, kdežto dospělých

¹⁾ Kolb, Handbuch der vergleichenden Statistik (8. vyd. Lipsko 1862) str. 57.

²⁾ Oettingen, l. c. Tabelle 108.

³⁾ Mayr, Selbstmordstatistik, l. c. str. 699.

⁴⁾ Číslo 9. ze dne 15. září 1897 pod názvem: Der sittliche Niedergang in der Jugend Frankreichs.

je tam přes 20 millionů. V Paříži nedosáhlo přes polovic zatčených věku 21 roku, a skorem všichni z nich se dopustili zločinu. I prostituce u dětí se rozmáhá; v posledních 10 letech bylo průměrně 4000 případů ročně. V roce 1830 bylo ze 100 000 obyvatel 5 sebevrahů, kdežto v roce 1892 již 24; sebevraždy u dětí mladších 16 let, které byly ve Francii dříve velice řídké, vzrostly v roce 1887 na 55. V též roce bylo spácháno 375 sebevražd od osob ve věku od 16—21 let. Opíraje se o uvedená fakta zkoumal professor Alfred Fouillée vliv nynější školy a tisku, kterým většinou připisuje zhoubný vliv na mládež; při tom poznamenal mezi jinými i tato slova, která nejsou ani za hranicemi Francie bezvýznamná: „Základní chybou našeho vyučovacího systému jest, že převládá názor intelektualistický a racionalistický, dědictví to posledního století, který připisuje poznání vědeckému přehnanou roli vésti mravně člověka. Vědění bez svědomí jest zkázou duše. Vyplniti paměť událostmi, jmény a letopočty neznamená ještě sděliti duchu myšlenky, které by zplodily mocné pocity a zatlačily neřest. Učitel nemá utvářeti paměť, nýbrž svědomí. Povrchní poloviční vzdělání jest mládeži každého národa velice na škodu. Ať už smýšlí kdo o dogmatech náboženských jakkoliv, přece musí uznati, že jest náboženství mravní uzdou prvního řádu, a že poskytuje zvláště člověku mravní povzbuzení. Křesťanství speciálně bylo právem nazváno úplným repressivním systémem všech špatných náklonností.“ Tato slova dosvědčují, že začínají konečně i v nejvyšších kruzích vzdělaných chápati, jak bludné a osudné jsou cesty, po kterých se krácelo od roku 1882 ve vzdělávání lidu.

Rakousko rovněž nezaujímá ve statistice sebevražd místa právě stkvělého. Ale na tom nesou vinu liberální korunní země severozápadní a hlavní město Vídeň; ostatní část monarchie neliší se v tomto ohledě podstatně od jiných katolických zemí. Ze 3790 sebevražd v roce 1896 spáchaných připadlo 2748, tedy bezmála tři čtvrti všech případů, na Dolní Rakousy (Vídeň), Čechy a Slezsko (čítající dohromady něco přes 9 millionů obyvatel), kdežto v ostatních zemích

cislajtanských (t. j. asi na 15,000.000 lidí) připadly jen 1042 případy. (*Oesterreichisches statistisches Handbuch* str. 23 [Jahrgang 1898]).

Větší však váhu nežli na srovnávání států neb území katolických s protestantskými, co do počtu sebevražd, dlužno klásti na celkový resultát (jak jej sestavil Morselli) ¹⁾ pro vyznavače obou velkých křesťanských společností; dle toho připadlo na jeden milion obyvatel u katolíků průměrně 60, u protestantů však 190 sebevražd. — Při statistice sebevražd máme za přiměřenější postup zcela opačný, nežli jakého jsme užili, pojednávající o nemanželských porodech. Tehdy jsme se řídili methodou detailně geografickou; tentokráte však jest účelnějším pozorovací pole spíše rozšířiti. První způsob se totiž doporučí, jedná-li se o zjevy hromadné; ale tomu tak není při statistice sebevražd. Vždyť i v Sasku a Dánsku, zemích co do manie sebevražděné klassických, obnášejí v letech 1881—1893 absolutní čísla sebevrahů jen 1139 resp. 535. Toť také důvod, proč jsme v VIII. výkaze vynechali všechny menší státy. Jest pochopitelno, že u číslíc tak nízkých mohou při methodě zvyšovací (Erhebungsmethode) i nepatrné chyby a nedostatky poměr dosti značně pošinouti. Takové chyby však se poněkud kompensují, volíme-li k pozorování území větší, a tím i možno dosíci také spolehlivějšího měřítka pro účastenství rozmanitých vyznání na tomto neblahém společenském zjevu. Naprosto spolehlivé srovnání jednotlivých států jest možno jen tenkrát, jestliže v nich stejnoměrně se provádí úřední ohledání mrtvol, jak tomu jest na př. v Bavořích. Takovýmto způsobem sestavený počet sebevražd, v Bavořích spáchaných, odpovídá ostatně poněkud i poměrným číslům vypočteným od Morselliho. Pripadlo tam totiž v letech 1884 až 1890 na 100.000 katolíků průměrně 9·3, na 100.000 protestantů 22·7 sebevražd; ²⁾ tedy 2 a půlkrát tolik jak u katolíků. Zvláště nápadnou jest při bavorské statistice sebevražd ta okolnost, že katolíci žijící v kra-

¹⁾ Viz u Oettingen, l. c. str. 761.

²⁾ Mayr, Selbstmordstatistik, l. c. str. 701.

jině katolické méně sebevražd se dopouštějí, nežli katolíci žijící v kraji protestantském. Tak připadlo v Dolním Bavorsku na 100.000 katolíků jen 3·1 katolických sebevrahů, kdežto ve Středních Frankách, kde bydlí převahou protestanté, spáchalo sebevraždu ze 100 000 katolických obyvatel 8·5 katolíků.¹⁾ — V Badensku však, kde rovněž se děje úřední ohledání mrtvoly, není resultát sebevražd tak stkvělým, jako v Bavorsku. Tam bylo totiž v roce 1885 ze 100.000 katolíků 14 sebevrahů, ze 100.000 protestantů pak 28.²⁾ Ale přes to, jak vidno, jest i tam poměr sebevražd pro katolíky přece jen velice příznivý. Můžeme tudíž právem skončiti a říci, že všeobecné provádění úředního ohledání mrtvoly dosavadní zkušenost o menším počtu sebevražd u katolíků jen potvrdí.

¹⁾ Oettingen, l. c. str. 654, pozn. 2.

²⁾ Rehfishch, l. c. str. 150.

ČTRVTÝ ODDÍL.

Jak působí náboženské vyznání na počet manželských rozvodů.

Ze čtyř hlavních známek nemravnosti, o nichž jsme se zmínili v úvodě, zbývá pojednati ještě o manželském rozvodu. O morálně statistické důležitosti tohoto zjevu soudí všichni novější statistikové stejně. Již J. E. Wappäus, jeden ze starších předáků moderní německé statistiky, píše následovně: ¹⁾ »K důležitým negativním datům statistickým o mravní kultuře některého státu náleží dále průměrné číslo ročních rozvodů. Manželství rozvedené bývá obyčejně těžkým obviněním z nemravnosti předcházející ²⁾ a začátkem nemravnosti nové; velký počet manželských rozvodů je tudíž mnohem vhodnějším důkazem pro mravní pokleslost, nežli jím jest velký počet nemanželských porodů. Při tom ovšem nepohlížíme tentokráte na číslice jako na nějaké absolutní měřítko mravnosti —

¹⁾ Handbuch der Geographie und Statistik I. (Lipsko 1855), str. 217.

²⁾ Tak na př. bylo v Berlíně udáno v letech 1881—1884 při 52 proc. rozvodech za důvod cizoložství. Přirozeně vyskytne se důvod tento ve skutečnosti častěji, ačkoliv se udá jiný, méně diffamující.

tak jak tomu jest u nemanželských porodů — poněvadž mají různé zákony týkající se manželství velice mocný vliv na počet rozvodů.« Taktéž Oettingen poukazuje na sociálně-ethický dosah frekvence rozvodů, poněvadž, jak praví,¹⁾ »ohrožují životní síly mravně sociální pospolitosti« a »mravní úsudek společenský o posvátnosti pohlavních styků vůbec otupují.« Konečně chceme uvést ještě výrok jednoho z nejnovějších pracovníků v tomto oboru. Dr. J. Wernicke praví ve svém pojednání o manželských rozvodech, uveřejněném v Hildebrandových »Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik« (Dritte Folge, VI. [Jena 1893], 261): »Statistika rozvodu přináleží rozhodně k morální statistice v užším smyslu. I mravně lhostejný člověk bude přijímati soudně rozloučené manželství za něco přirozenosti se přičícího; manželství je totiž a zůstane nejposvátnější tvrzí života lidského na zemi, ať už se na ně činí útoky jakékoliv.«

Že tedy nutno považovati množství rozvodů do jisté míry za stupňoměr mravnosti, jest jisto. Z okolností vnějších, které, nehledíc k názorům nábožensko-mravním, počet rozvodů podporují nebo zmírňují, možno mluviti jedině o zákonodárství. Jest zřejmo, že nemůže v této otázce rozhodovati národnost anebo poměry hospodářské. Naproti tomu nedá se upříti, že, ztíží-li státní zákonodárství možnost rozvedení, toto i řidčeji se přihodí. Rozdíly, které byly dříve v zákonodárství manželském u rozmanitých států evropských, znenáhla zmizely; avšak časté použití státem usnadněného rozvodu přece jen předpokládá úplně zatemněný pojem o svatosti manželství a tím i zatemnění veškerého mravního vědomí národa vůbec. Můžeme tedy jen přisvědčiti Oettingenovi řkoucímu:²⁾ »Proto jest rozhodně správnější tvrditi, že na konstantnosti individuálních motivů cizoložství a opětného vstupování ve sňatek osob rozvedených vinno jest právě všudy vanoucí nemravné ovzduší. Jinak by bylo naprosto nemožno ji vysvětliti. Každý rozvod anebo

¹⁾ L. c. str. 148, 149.

²⁾ L. c. str. 179.

cizoložný nový sňatek jest výrazem onoho hříšného elementu, onoho stále se rozežírajícího zla celé generace. Jestliť to pokolení cizoložné.

Poohlédneme-li se po statistickém materiálu rozvodů, jest nám právě tak, jako před více nežli 40 lety Wappäovi, stěžovati si na jeho nedostatečnost a mezery. Mnohé státy neudávají ve svých statistických publikacích buďto pražádných dat o rozvodech, anebo nerozeznávají, zda byl svazek manželský rozvázán úmrtím či uvolněn rozvodem; jindy zase udávají pod jednou rubrikou číslíce ovdovělých a rozvedených. Bohužel řídí se tímto posledním způsobem většinou i Prusko¹⁾ a říše německá ve svých úředních zprávách. Jsme tedy odkázáni celkem na materiál, který sebrali Oettingen a Wernicke; jenom pro Nizozemí a Švýcarsy bude nám možno uvést data novější. Wernicke uveřejňuje přehled rozvodů²⁾ ve 14 evropských a 2 mimoevropských státech (výkaz XI.); u mnohých jsou nad to udána čísla za dřívější období. Pro lepší porozumění upozorňujeme na to, že sestavovatel rozluk manželských (bez rozdílu, zda jedná se o vlastní rozloučení manželství anebo jen o rozvedení od stolu a lože) přihlížel k počtu uzavřených manželství. Čím více uzavřených sňatků připadá na jeden rozvod, tím příznivějším je tedy i poměr pro dotyčnou zemi. Připojili jsme tu i čísla z některých států říše německé a z Dánska, která uvádí spisovatel na jiném místě. (Str. 264 resp. 268.)

¹⁾ Ve »Statistisches Handbuch« za r. 1898 jest ovšem mezi osobami uzavřevšími sňatek nový udáno procento rozvedených osob; ale je to jen celková suma, beze všeho specialisování. Naproti tomu jest pro jednotlivé vládní okresy udán počet rozvedených osob tam žijících, ale aniž by srovnán byl počet rozvodů s počtem uzavřených sňatků, čímž by vlastně bylo přirovnání umožněno. Také chybějí údaje o osobních poměrech osob rozvedených, které by měly pro morální statistiku velikou důležitost.

²⁾ Wernicke, l. c. str. 262.

VÝKAZ XI.

V poměru k jednomu rozvodu bylo uzavřeno sňatků:

1. v Japonsku . .	(1885 - 90) = 2·8
2. ve Spoj. Státech	(1867—86) = 11—31
3. ve Švýcarsku	(1886—90) = 23·3 (1882—86) = 21 6
4. ve Francii . .	(1884—86) = 51 (1866—86) = 120
5. v Německu . .	(1882—86) = 62
a) v Berlíně	(1881—86) = 18
b) v Hamburku	(1881—86) = 20
c) v Sasku . .	(1881 - 86) = 33
d) v Prusku . .	(1881—86) = 64
e) v Hessensku	(1881—86) = 104
f) v Badensku .	(1881—86) = 111
g) v Bavořích	(1881—86) = 160
6. v Dánsku . .	(1870—74) = 79
7. v Rumunsku . .	(1875—80) = 96
8. v Nizozemí . .	(1882—86) = 98
9. v Belgii . .	(1882—86) = 132 (1867—86) = 183
10. ve Švédsku . .	(1882—87) = 134 (1867—76) = 182
11. v Uhersku . .	(1882—86) = 171 (1876—86) = 159
12. v Rakousku . .	(1882—86) = 244
13. v Itálii . . .	(1880—85) = 376 (1869—73) = 325
14. v Norvéžsku	(1880—84) = 376 (1870—75) = 369
15. v Rusku . . .	(1882 - 86) = 589 (1867 - 76) = 714
a) reformovan.	(1882—86) = 125
b) protestantů	(1882—86) = 152
c) rusk. Poláků	(1882—86) = 179
d) ve Finsku . .	(1882—86) = 417
16. ve Velké Británii	(1882 - 86) = 539 (1867—75) = 1368
a) ve Škotsku . .	(1882 - 86) = 454
b) v Irsku . .	(1884—86) = 4901

Jak z tohoto výkazu patrno, jsou nejhorší poměry — nehledíc k Japonsku, kde vládnou poměry zcela abnormální — ve Spojených Státech, Švýcarsku a protestantských zemích německých. Z těchto dvou posledních zemí uvedeme později podrobnější statistická data. O poměrech manželských ve Spojených Státech

jest sebrán velice bohatý materiál ve známém díle, sepsaném Jannetem a Kämpfem.¹⁾ Praví se v něm:²⁾ »Institute manželství a manželské věrnosti nebudou míti brzy pro mnohé pražádného praktického významu, poněvadž jest u nás rozvod tak ustáleným zvykem jako nikde v Evropě . . . Během let 1870—1876 připadl v Connecticutě průměrně jeden rozvod na 8 manželství ročně, ve Rhode Island jeden na 14; asi v témž poměru v Maine. Západní státy však, které nad to rozvod všemožně usnadňují, vychloubají se svou dobrou morálkou, uvádějíce, že připadá v Ohio jeden rozvod teprve na 24 manželství. Ano, nezřídka se stává, že si berou muži po sobě čtyři i pět žen.« Zákony všemožně rozvod usnadňují. Důvody pro rozvedení, které jsou v celém ostatním světě neslýchány, uznávají přemnohé státy Unie za právoplatné. V »Albany law journal« byl dne 26. ledna 1898 uveřejněn³⁾ výběr takových důvodů pro rozvod; některé z nich zde uvedeme: nepovolný temperament (Kentucky); navyklé poddávání se popudům prudkého a nepovolného temperamentu (Florida); nedostavení se k soudci přes doručenou obsilku (Virginia); nevšímání si povinností (Kansas a Ohio). V Michiganu, Texasu, Oregonu a Wisconsinu se přihodilo, jak ubezpečuje redaktor »Albany law journal«, že byl ženám povolen rozvod pro jediný akt manželovy nezdrželivosti, ačkoliv tvrzení jich nebylo pravdivé. Všechny ostatní však překonává stát Washington, který končí vyjmenování důvodů pro rozvod těmito slovy:⁴⁾ »A rozvod jest dovolen i pro každý jiný důvod, jež soud prohlásil za přípustný, jakmile týž jest náhledu, že obě strany nemohou již žíti pohromadě.« Toť ovšem znamená ve skutečnosti otevření cizoložení dvěře dokořán, a pochopiti lze rozhorlení jistého amerického soudce (Testa v Indiáně), který pravil u příležitosti podobného rozvodu, že by nemohli

¹⁾ Die Vereinigten Staaten von Nordamerika in der Gegenwart. Freiburg 1893.

²⁾ Tamtéž str. 274 násl.

³⁾ Tamtéž str. 275

⁴⁾ Tamtéž str. 276.

žádati zastanci volné lásky příznivějšího zákona pro své nauky, nežli zákon o rozvodu tohoto státu; a že by mnohoženství Mormonů bylo přece jen ještě lepším, nežli takové poměry. — Nejčastějšími jsou až doposud rozvody v tak zv. státech novoanglických. Ale zatím co počet rozvodů v ostatních státech Unie nápadně stoupá (za 20 let o 157 proc.), ¹⁾ poměr ve státech novoanglických oproti dřívějšíku se zlepšil.

Co je příčinou tohoto nápadného zjevu? Carroll D. Wright, který byl pověřen kongressem ve Washingtoně vyšetřiti počet rozvodů, praví ve své zprávě (*A report on marriage and divorce in the United States. Washington 1887: 2*) »Ačkoli počet rozvodů ve Spojených Státech amerických tak nápadně stoupá, přece popřítí se nedá, že by byl ještě větším, kdyby nebylo daleko rozšířeného vlivu církve katolické. Věrnost, s jakou katolíci zachovávají příkázání své církve, byla bez odporu ochranným náspem proti rozmáhání se rozvodů, které — nehledíc k příslušníkům tohoto vyznání — již od 20 let čím dále tím větších nabývá rozměrů.« Právě ve Státech novoanglických a ve státě New-Yorském rozmohl se totiž v posledních dvou desetiletích přistěhovalými Irčany a francouzskými Kanaďany vliv katolicismu velice. Nápadně se to ukázalo zvláště v New-Yorku, Bostonu a Omaze, které teď čítají mezi svým obyvatelstvem velice značné procento katolíků. Neboť zatím co připadl r. 1870 v New-Yorku jeden rozvod na 672, v Bostonu na 218 a v Omaze na 419 manželství, připadl v roce 1880 v New-Yorku jeden rozvod teprve na 1004, v Bostonu na 293, v Omaze na 712 uzavřených sňatků. ²⁾ New-York (bez předměstí nedávno připojených) jest nyní z polovice městem katolickým.

Mezi zeměmi katolickými, které vykazují ze sta uzavřených sňatků více nežli jeden rozvod, jest uvedena — dle výkazu XI. — jen jedna katolická, totiž Francie; a i tato země klesla na stupeň tak

¹⁾ Tamtéž str. 277.

²⁾ Tamtéž str. 279.

³⁾ Tamtéž str. 279.

nízký teprv za nynější vlády, víře nepřátelské. Až do roku 1884 byly rozvody jen »séparations du corps« (odloučení od stolu a lože). Teprve v řečeném roce se podařilo, přes protesty církevních úřadů, prosaditi v parlamentě za přispění atheisticky-zednářské většiny, zavedení pravého rozvodu, »divorce«, a od té doby rozvody také nápadně se rozmohly. Ale právě tak, jako nelze činiti ve Francii církev katolickou zodpovědnou za vzrůst sebevražd, nemožno přičítati jí vinu ani za tuto neblahou událost, poněvadž byl její dosavadní vliv surovým násilím podkopáván. V ostatních zemích katolických budou rozvody — pokud se jedná o poddané katolické — zpravidla jen odloučením od stolu a lože, takže nesmějí osoby rozvedené nový sňatek uzavřítí. Bohužel vykazuje sebraný materiál právě v tomto ohledu velké mezery. Oettingen,¹⁾ který ostatně pojednává dosti podrobně o žádostech rozvedených o povolení nového manželství, poněvadž je považuje za něco obzvláště přitěžujícího, uvádí ve svém výkazu jen jediný stát k a t o l i c k ý, totiž Bavorsy.

VÝKAZ XII

Z 10.000 osob uzavírajících nový sňatek, bylo rozvedených:

		mužů	žen
1. ve Švédsku	(1875—77)	2	7
2. v Bavorsku	(1876—78)	8	7
3. v Nizozemí	(1875—77)	9	8
4. v Prusku	(1867—78)	23	24 ²⁾
5. v Dánsku	(1875—76)	32	32
6. v Durynsku	(1877—78)	36	33
7. v Sasku	(1876—78)	65	58
8. ve Švýcařích	(1876—78)	90	73

¹⁾ Tamtéž str. 177.

²⁾ R. 1896 bylo v Prusku mezi 10.000 snoubenci 98 rozvedených mužů a 89 rozvedených žen (Statistisches Handbuch z r. 1898 str. 171.) — Celkový počet rozvedených manželů obnášel v Prusku 2. prosince 1895 kolem 54.274 osob (tamtéž str. 121).

Princip srovnávací je tu, jak patno, jiný nežli ve výkazu minulém; čím nižší jsou totiž číslíce, tím jsou příznivější.

Poněvadž v některých státech (a to hlavně katolických) zákonodárství rozvod stěžuje, jak jsme již podotkli, bude na místě, srovnáme-li i nyní země katolické s protestantskými, aby tím zřetelněji vynikl vliv náboženského vyznání na počet rozvodů. U Oettingena nacházíme (str. 149) přehledný počet žádostí o rozvod, které byly podány v jednotlivých provinciích pruských. Dle toho bylo jich podáno v letech 1860—1864:

v Braniborsku	1721
ve Slezsku	1104
v Pomořanech	755
v Sasku	754
v Poznaňsku	371
ve Westfalsku	41
v Porýnsku	4

Počet soudních jednání o rozvodu dostoupil r. 1878 v osmi starých provinciích značnou sumu 7720;¹⁾ v celé monarchii jich bylo v letech 1883—1886²⁾ průměrně 10.027. Přehledů pro jednotlivé provincie nebo vrchní zemské soudní okresy »Statistisches Handbuch« bohužel neuvádí.

Co se týče žádostí rozvedených osob o povolení nového manželství, jichž bylo v Prusku v letech 1858—1860 při tehdejším rozměru státu ročně již 1900,³⁾ uvádí Oettingen na str. 167 tato čísla:

Ze 100.000 obyvatel žádal následující počet rozvedených o povolení nového sňatku:

v Braniborsku	206
v Sasku	175

¹⁾ Oettingen, l. c. str. 160.

²⁾ Statistisches Handbuch für Preussen (1888) str. 474.

³⁾ V letech 1886—1890 bylo v Prusku mezi snoubenci průměrně 8061 rozvedených, 1891—1895 jich bylo 5728 a v roce 1896 dokonce již 7061 (Statistisches Handbuch [1898] str. 171.)

v Prusku	172
v Pomořanech	137
ve Slezsku	97
v Poznaňsku	71
ve Westfalsku	15
v Porýnsku	5

Právě tak příznivy jsou i poměry u katolíků v Nizozemí, jak potvrzuje srovnání obou katolických provincií Limburgu a Severního Brabantska s provinciemi ostatními. Vyjímáme data z úřední holandské statistiky obyvatelstva¹⁾ za rok 1896.

VÝKAZ XIII. ²⁾

	Uzavření sňatků	Rozvody	Z 1000 uzavřených sňatků bylo rozvedeno
Severní Brabantsko	3609	2	0,55
Limburg	1792	1	0,56
Utrecht	1742	11	6,31
Overijssel	2514	17	6,76
Friesland	2544	18	7,08
Geldern	4007	29	7,24
Seeland	1586	12	7,57
Groningen	2191	21	9,58
Drenthe	1115	11	9,87
Nordholland	7173	155	21,61
Südholland	8217	186	22,64
Království	36490	463	12,69

¹⁾ Statistiek van den Loop der Bevolking van Nederland over 1896. Uitgegeven door het Departement van Binnenlandsche Zaken (s'Gravenhage 1898) str. 55.

²⁾ Princip srovnávací odchyluje se i v tomto výkaze od onoho, kterého jsme použili ve výkaze XI. Poměrná čísla jsou tudíž tím příznivější, čím jsou nižší. Totéž platí o následujícím výkaze XIV.

Konečně uvedeme počet rozvodů v jednotlivých kantonech švýcarských dle »Statistisches Jahrbuch der Schweiz« z r. 1898. — Číslice absolutní převedli jsme v poměrné, abychom usnadnili čtenáři práci.

VYKAZ XIV.

Na 1000 uzavřených sňatků připadlo rozvodů (1876—1890) v kantonech:

1. Nidwalden (kat.)	0	14. Aargau (smíš.)	38,21
2. Obwalden »	0	15. Solothurn »	38,46
3. Wallis »	3,46	16. Neufchatel »	40,22
4. Tessin »	6,15	17. Waadt (prot.)	42,24
5. Uri »	6,27	18. Bern (smíš.)	49,07
6. Schwyz »	9,89	19. St. Gallen »	51,94
7. Freiburg (smíš.)	13,43	20. Thurgau »	72,33
8. Appenzell I. Rh.		21. Ženeva »	74,25
(kat.)	14,13	22. Curych (prot.)	75,61
9. Luzern (kat.)	14,25	23. Schaffhausen	
10. Zug »	16,80	(prot.)	76,82
11. Graubünden		24. Glarus (smíš.)	77,58
(smíš.)	28,60	25. Appenzell A. Rh.	
12. Basilej (území)		(prot.)	87,03
(kat.)	32,56	Švýcary	45,94
13. Basilej (město)			
(kat.)	36,39		

Tato čísla mluví dosti zřetelně a všeliký další výklad byl by zbytečným. Sám Oettingen, který prozrazuje častěji svůj odpor k církvi katolické trpkými a neospravedlněnými výroky, nemůže při pozorování statistiky rozvodu v kantonech švýcarských se zdržeti, aby nezvolal: ') »Jaké to ohromné rozdíly sociálně ethické zračí se v těchto cifrách! Zatím co bylo ve Švýcarsku obyvatelstvo protestantské ke katolickému v poměru 3 : 2, byly r. 1879 rozvody protestantské (695) ke katolickým (86) v poměru 8 : 1.«

') Oettingen, l. c. str. 168.

DOSLOV.

Pojednali jsme krátce o čtyřech hlavních známkách nemravnosti, ve společenském životě lidském se jevících. Viděli jsme, že jest u katolíků za týchž okolností mnohem méně nemanželských porodů a zjevů je doprovázejících nežli u protestantů. Ohledně sebevražd a rozvodů jest příznivý stav katolíků tak nápadný, že všichni poctivě smýšlejší protivníci, pokud se skutečnými poměry jsou obeznámeni, bez obalu jej vyznávají. Jenom v oboru zločinnosti, aspoň v územích polských a některých bavorských, nedá se dokázati blahodárný vliv katolicismu; to však je zcela pochopitelné, uvážíme-li tamní sociální a národnostní zvláštnosti. Celkový resultát zní tedy pro nás katolíky rozhodně příznivě. Co do bohatství a politické moci jsou protestantští spoluobčané v Německu v převaze; násilným zmocněním se katolických kostelních a studijních fondů předešli nás dosti i ve vědách; avšak na poli mravnosti náleží primát katolíkům. Proto ovšem nebudeme na ně pohlížeti s pohrdáním. Ba naopak, jsme přesvědčeni, že většina z nich zasluhuje i v oboru mravnosti naší úcty, kdežto u mnohých našich souvěrců bylo by naopak dosti napravovati a polepšiti. Rozhodně však musíme odmítnouti všeliký pokus, uvrci na nás kato-

líky skvrnu mravní inferiority, kdyžtě přece dokazují iakta pravý toho opak.¹⁾ Místo vzájemného obviňování měli by katolíci i protestanté společně o to se přičiniti, aby nepopíratelému rozkladu mravnosti učinila se přítrž. Proto ještě jedenkrát opakujeme, nač jsme již v úvodě upozornili, totiž, že práce tato sepsána byla jen za tím účelem, abychom obhájili katolíky proti nespravedlivým útokům. Nabyli-li rázu polemického, není to vinou naší, nýbrž vysvětluje se z podnětu k této práci.

Nám by se bylo daleko více zamlouvalo vylíčiti bez všelikého jiného úmyslu dnešní mravní poměry tak, abychom objevením zla přispěli k jeho potlačení. Bohužel neexistuje dosud žádná morální statistika, která by byla zcela objektivní. Dílo Oettingenovo, o němž jsme se vícekrát zmínili a jež zaujímá až dosud v oboru tom první místo, jest značně jednostranné. Na některých místech ovšem se zdá, jakoby spisovatel se namáhal posuzovati nestranně, objektivně; my pak připouštíme rádi, že on sám přesvědčen byl při sepisování o své objektivnosti. Ale ve skutečnosti se nám zdá, že je to pro bohoslovce protestantského, který vyrostl a vychován byl v předsudcích proti všemu katolickému, i při nejlepší vůli zholá nemožno. Zda uvaruje se této chyby morální statistika Mayrova, která má býti vydána? — nevíme; ale některé tendenční narážky, které přijal tento, jinak tak bystrozraký učenec ve svůj »Statistisches Archiv«, neprorokují nic dobrého. Nezbývá tedy nic jiného, leč aby se podjal této práce nějaký katolický statistik a sepsal statistiku morální přísně vědeckou, jež by se vyrovnala spisům zmíněných spisovatelů protestantských, a zároveň prosta jsouc všelikých předsudkův i stranění, vylíčila mravní poměry naší doby tak, jak jsou.

¹⁾ Také v londýnském »Catholic Herald« (v únoru 1898) bylo dokázáno svědectvím nekatolických spisovatelů, že předhůzka mravní inferiority katolíků jest netoliko neoprávněnou, ba že dokázán jest statisticky pravý toho opak. Srovnej Walter, l. c. str. 286 pozn.

OBSAH.

	Strana
Předmluva	5
Úvod	7

PRVNÍ ODDÍL.

Jak působí náboženské vyznání na nemanželské porody a na zjev je doprovázející	13
Část první: Počet nemanželských porodů ve státech evropských a jich význam na morální statistiku	13
Část druhá: Ztenčení počtu nemanželských porodů užíváním prostředků nemravných	17
Část třetí: Ztenčení počtu nemanželských porodů následkem prostituce	21
Část čtvrtá: Rozdíl mezi počtem nemanželsky zrozených a nemanželsky zplozených	26
Část pátá: Vliv zákonodárství na nemanželské porody	33
Část šestá: Vliv sociálních poměrů na nemanželské porody	38
Část sedmá: Srovnání nemanželských porodů v zemích katolických a protestantských za týchž existenčních podmínek	41
I. Srovnání katolických a protestantských území v Německu	43
II. Srovnání katolických a protestantských území ve státech německých	51

DRUHÝ ODDÍL.

Jak působí náboženské vyznání na zločinnost	56
---	----

TŘETÍ ODDÍL.

Jak působí náboženské vyznání na počet sebevražd	70
--	----

ČTVRTÝ ODDÍL.

Jak působí náboženské vyznání na počet nemanželských rozvodů	80
Doslov	90

Přehled výkazů.

	Str.
I. Procento nemanželských dětí ve státech evropských . .	14
II. Počet prostitutek ve 33 evropských městech	22
III. Paralela mezi stářím ženichů uzavírajících sňatek a nemanželskými porody	89
IV. Procenta nemanželsky zrozených v pruských vládních okresích v letech 1881—1890 a r. 1895	44
V. Procento nemanželsky zrozených ve švýcarských kantonech (1886—1896)	51
VI. Paralela mezi zločinností a cenou nutných potřeb životních	60
VII. Přechy a zločiny proti zákonům říšským (1882—1891) .	66
VIII. Počet sebevražd ve státech evropských (1881—1890) .	72
IX. Počet sebevražd v pruských provinciích (1893—1896) .	73
X. Počet sebevražd ve švýcarských kantonech (1895—1896) .	74
XI. Počet rozvodů v 16 státech	83
XII. Počet rozvedených uzavírajících nový sňatek	86
XIII. Počet rozvodů v provinciích hollandských	88
XIV. Počet rozvodů v kantonech švýcarských	89

Vzdělavací knihovna katolická.

Pořádají

Dr. Jos. Tumpach a Dr. Ant. Podlaha,

Schváleno nejđ. k. a. Ordinariátem v Praze 22. května 1896 č. 4884.

Sv. Otec Lev XIII. ráčil dne 24. dubna m. r. přijati v soukromé audienci spisy vydané ve „Vzdělavací knihovně katolické“, uděliv milostivě požehnání Svého všem spolupracovníkům a čtenářům, jakož i redakci a nakladatelství knihovny této.

Vzdělavací knihovna katolická

přinesla doposud následující spisy:

Svazek I.: „Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních“. Sepsal kanovník F. Duilhé de Saint-Projet. Přeložil Dr. A. Podlaha. Cena 4 K 20 h.

Svazek II.: Dra Jana Sýkory „Umučení a oslavení Pána našeho Ježíše Krista podle čtyř evangelii“. Četná vyobrazení v textu a 2 přílohy. Cena 6 K.

Svazek III.: Dra Pavla Vychodila „Básnictví a mravouka“. Cena 80 h.

Svazek IV.: Dra Eugena Kadeřávka „O původu tvorstva dle zpráv biblických“. Cena 80 h.

Svazek V.: Arnošta Hella „Podobizny Svatých“. Z frančtiny přeložil Sig. Bouška, O. S. B. Četné obrazy starých i novějších mistrů. Titulní list kreslil mistr Jenewein. Cena 4 K.

Svazek VI.: Dra. Frant. Kryštůfka „Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české od r. 1740—1898“. (S obrazy vládařů rakouských.) — Díl I. Cena 6 K. Díl II. Cena 11 K.

Svazek VII.: P. Jindř. Pesche a P. Vict. Cathreina „Soukromé vlastnictví“. Dvě sociologických studií. Z německého podává Dr. Jos. Tumpach. Cena 2 K 70 h.

- Svazek VIII.: P. A. Lapôtra T. J. „**Moravané**“. Stať ze spisu: »Evropa a svatá Stolica za dob Karlovců«. Z frančtiny přel. Dr. Fr. Ehrman. Cena 1 K.
- Svazek IX.: Dra J. Bilczewského „**Archaeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky**“. S četnými ilustracemi v textu. Z polského originálu podává Dr. Jos. Tumpach. Cena 5 K.
- Svazek X: Msgra Em. Bouganda „**Ježíš Kristus. Důkaz Jeho božství**“. Z frančtiny přeložil Antonín Melka. Cena 90 h.
- Svazek XI.: P. Victora Cathreina T. J. „**Socialismus**“. Autorisovaný překlad VII. vydání z r. 1898. Cena 3 K.
- Svazek XII.: J. A. Zahma „**Věda a učenci katoličtí**“. Z angl. přel. ThC. Václav Hazuka. Cena 1 K 50 h.
- Svazek XIII.: Dr. Ant Vřešťála „**Lichva a úrok ve světle mravouky katolické**“. Cena 1 K 50 h.
- Svazek XIV.: „**Mimo církev není spásy**“. Studie o nesnášlivosti církve. Napsal August Nicolas. Vyňato ze spisu »Filosofické studie o křesťanství«. Dle VII. franc. vydání přeložil Vojtěch Kameš. Cena 1 K.
- Svazek XV.: P. Lva z Hammersteinů T. J. „**Od ateismu k plné pravdě (Edgar)**“. Autorisovaný překlad dle 9. vyd. pořídil Alois Svojsík. Cena K 2-30.
- Sv. XVI.: P. J. Biederlacka T. J. „**Otázka sociální**“. Přeložil Dr. Ferdinand Beneš. Cena 2 K 50 h.
- Svazek XVII.: Rudolfa Vrby „**Stávky**“. Několik úvah z bojiště práce s kapitálem. Cena 1 K.
- Svazek XVIII.: P. Aug. Röslera C. SS. R.: „**Pravá a nepravá emancipace žen**“. Cena 60 h.
- Svazek XIX.: „**Mozek a duše**“. Napsal Dr. Štěp. Pawlicki. Přeložil Fr. Jos. Mergl. Cena 80 h.
- Svazek XX.: P. Bern. Duhra T. J. „**Bajky o jesuitech**“. Přeložili a doplnili Dr. Jos. Tumpach a Dr. Ant. Podlaha. S dodatkem „**Co jsou jesuité?**“ od P. Jos. Svobody T. J. Cena K 12-60.
- Svazek XXI.: Dra Rich. Špačka „**Práce ve světle zjevení Božího**“. Cena 80 h.
- Svazek XXII.: „**Katolická filosofie dějin**“. Napsal Louis Leroy, přel. Vojt. Kameš. Cena 80 h.

Svazek XXIII.: „**Několik vynikajících katolických povah XIX. století**“. Napsal L. z Hammersteinů, přel. prof. Jan Kosina. Cena K 2'30.

Svazek XXIV.: Dra. Jana Sýkory „**Pravost, neporušenost, věrohodnost a příslušná vážnost knih novozákonních vůbec, evangelií pak zvlášť**“. Cena K 1'60.

Svazek XXV.: P. J. A. Krose: „**Jak náboženské vyznání působí na mravnost**“. Cena 1 K.

Svazek XXVI.: Fr. Tomáše Cármary „**Věda a náboženství**“. Odpověď na Draperovy dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou. Ze španěl. přeložil Antonín Freccr. (V tisku.)

Na řadu přijdou „**Dějiny filosofie**“ od prof. Dr. Jos. Kachníka; „**Víra katolická dokázaná a obhájená slovy a důvody nepřátel**“. Napsal Jak. Bottau. Ve výběru z vlastiny podává Jos. Mergl; „**Eucharistie ve světle nejstarších památek literárních, ikonografických a epigrafických**“. Napsal Dr. Josef Bilczewski, arcib. ve Lvově; „**Stručné dějiny křesťanského umění výtvarného se zvláštním zřetelem k zemím českým**“ od Dra. Ant. Podlahy. (S hojnými obrazy.) „**Ženská otázka**“ od profes. Dra. Jana Sedláka v Brně. „**Heřman hrabě Černín z Chudonic**“. Napsal Fr. Tischer; „**O původu křesťanství**“ od prof. J. Havránka; „**Dějiny staršího písemnictví křesťanského**“ s připojenou anthologií; **Aesthetika** všeobecná i zvláštní; **Astronomie** a mn. j.

Vzdělávací knihovna katolická

vychází v seš. o 3 arších. — Cena sešitu **50 hal.**

Předplatné a objednávky vyřizuje každé řádné knihkupectví, zvlášť

Cyrillo-Methodějské knihkupectví

G. Franci v Praze.